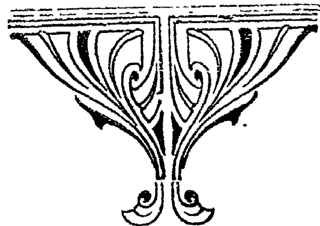
తెర చాటు

ర చ యి త:

కవికోకిల, కవితావిశారద, ఉభయభాషాప్రవీణ

జి. జాషువ కవి

పబ్లిషర్సు:

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో

రాజమండ్రి

వేదాంతకవిగారి గ్రంథములు

పెనుగునాస్త్రి	(సాంఘిక నాటకము)	1	8
కష్టకాలం	డిటో	1	8
ఆకలిమంట	డిటో	1	8
పేక్వాస్వరాజ్యం	డిటో	1	8
మహారథికర్ణ	(పౌరాణికము)	1	0
కెరటాలు	(పద్యకావ్యము)	1	0
కవితాసంస్థానం	డిటో	2	0
ఉవ్వ్యాఖ్ చువ్వాలు	(గద్యము)	0	12
దండయాత్ర	(పద్యకావ్యము)	1	0
గడుగ్గాయి	డిటో	1	0
భగవన్మతభాష్యము	1 వ భాగము	1	4
డిటో	2 వ భాగము	1	4
చివరసాలు	(నవల)	0	8
వరదలు	డిటో	1	0
నాయకుబావ	(చక్కని పద్యములు)	1	0

వలయువారు:

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో,
బుక్ సెల్లర్సు అండ్ పబ్లిషర్సు,
రాజమండ్రి.

తెరచాటు

(సాంఘిక నాటకము)

రచయిత:
కవికోకిల, కవితా విశారద, ఉభయభాషా ప్రవీణ,
టి. రాఘవరపు.

ప్రకాశకులు
శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో
రాజమండ్రి.

రెండవ ముద్రణము
౧౦౦౦ ప్రతులు

వెల
౧ ౮ ౦

1950

శ్రీ కొండపల్లి ముద్రాశాల
రాజమండ్రి.

భూమిక

దాదా పెనిమిదేండ్లకు ముందు, ప్రజామిత్ర సంపాదకు లయిన శ్రీయుతులు గూడవల్లి రామబ్రహ్మంగారు-ఒక సాంఘిక నాటకాన్ని నాల్గంకాలలో వ్రాసిన యుత్తమ రచయితకు, వేయిన్నూట పదహార్లు బహూకరింతుమని పత్రికలో ప్రకటించినారు. నాటిపోటీకి వ్రాసిన 43 రు రచయితలలో నేనొకడనై ఈనాటకాన్ని వ్రాసినాను. వారేకారణంచేతనో గ్రంథములన్నీ మూడుమాసాలుంచుకొని తగిన పరీక్షకులు చిక్కలేదను నెపంతో నెవరిగ్రంథాలు వారికి ముట్టజెప్పినారు.

నా మనస్సును వేధిస్తూయున్న, పెక్కువిషయాలను సమకూర్చుకొని నేనీ నాటకాన్ని వ్రాసినాను. సంస్కరణాభిలాష నాకు మిక్కుటంగా కలదు. కథ కేవలం కల్పితము. బాలవితంతువుల హృదయావేదన, తత్ఫలితంగా కలుగు నవర్థాలు నేటి యింగ్లీషు వైద్యులనిష్కరుణ, సనాతనుల స్వార్థపరత్వం, ముసలి మగళ్లు, పడుచుపెండ్లాలతో అనుభవించు కష్టాలు మున్నగు విషయాలను లోకానికి వెల్లడించడమే నాముఖ్యోద్దేశం. నాటకంలో స్వగతాలు గాని, పద్యప్రాబల్యంకాని లేదు. మూడు గంటలకాలంలో నాటకం ముగిసి, ఏరవంత అభినయం చేయ శక్తిగల, కళాప్రియులైనా ప్రదర్శించుకొనగల సౌలభ్యంకల విషాదాంత నాటకమిది. భాష వ్యావహారికం. కేవలం వచన నాటక మనవచ్చును. సహజ రసోత్పత్తికి ఆహుతి కలుగునని నాటకాలలో పద్యములకు తావీయరాదను రసజ్ఞులవిమర్శకీనాటకాన్ని వదలుచున్నాను. నా అనుజ్ఞ లేకుండా దీనిని ప్రదర్శించరాదు. అట్లు ప్రదర్శించువారిపై తగిన చర్య తీసుకోబడును.

గ్రంథకర్త

జి. రాఘవ

ఈ నాటకమున వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు :

ప్రమోదుడు—(సంఘసంస్కర్త)
బ్రహ్మశాస్త్రి—(ప్రమోదునితండ్రి సనాతనబ్రాహ్మణుడు)
కామశాస్త్రి—(ఒకానొక సనాతనుడు)
రామచయనులు—(సనాతనుడు)
కిశోర కుమారుడు—(ఒక ఆధునిక కవి)
డాక్టరు— గిరి (ఒక సోకిలా)

స్త్రీలు :

బుచ్చిరామమ్మ...(బ్రహ్మశాస్త్రిగారిభార్య)
రాజ్యలక్ష్మి—(కామశాస్త్రి భార్య)
శ్యామల—(బ్రహ్మశాస్త్రి కోడలు-ప్రమోదునిభార్య)
కల్యాణి—(బ్రహ్మశాస్త్రిగారి కూతురు-బాలవితంతువు.)

***

తెరచాటు

ప్రథమాంకము

(ఒకటవ రంగము)

(బ్రహ్మశాస్త్రిగారి యిల్లు—ప్రమోదు పీజీచేర్లో కూర్చుండి, భారతి చదువుచుండును.)

ప్రమో:—(భారతి తిరుగవేయుచు – వికసించిన ముఖంతో) ఏమేవ్! ఒకమారిలా రా?

(శ్యామల ప్రవేశించి)

శ్యామల:—ఏమిటండీ! (పుస్తకమువంక చూచి) ఏమిటా పుస్తకం (భారతి అని చదివి) ఈ నెల భారతేనా?

ప్రమో:—ఈనెల్దే! (బొమ్మచూపుచు) ఈబొమ్మనుచూడు! ఎంతర్థముందో!

శ్యామ:—(చూచి) (మూతివిఱచి) ఏమిటీబొమ్మ! అబ్బే! అంగములతో! ఛీ! ఛీ! ఆ కళ్లేమిటి! ఆ చేతులన్నీవంకర! ఏమిటండీ! భారతియిప్పుడు బాగుండడన్లేదంటారు?

ప్రమో:—అయితే, యీబొమ్మలోయున్న అందం నీకు బోధపడలేదన్నమాట.

శ్యామ:—(అనిష్టమున) మీకు బోధపడ్డదేదో చెప్పరాదూ?

ప్రమో:—పిచ్చిదానా! ఇదీ రోమన్ శిల్పం; శిల్పానికిప్రాణం తెచ్చినవారుకదులే, రోమన్లూ! అసలు ఏకళైనా కొంతపరిచయం

కలవారికొక్కక అందరికీ బాగా యుండదు. కళను గుర్తించడం కూడా ఒకకళ.

శ్యామ:—మీరు మరీ నన్నంత మూర్ఖురాల్ని చేయకండీ! ఇందులో యున్న కళేమంటే, ప్రేతకళ. కూరలో యుప్పు లేదంటే, దానిరుచి నీకు తెలియదంటారూ.

ప్రమో:—అట్లాఅనడంకాదు. ఇప్పుడు భాగవతం చదువుతూయుంటే కలిగేఆనందం భారతం చదువుతూఉంటే కలగదు. అంతమాత్రంచేత భారతంతో భాగవతం సాటౌతుందా ? కవిత్వానికి భారతకవిత్వమే ప్రమాణం.

శ్యామ:—ఏమో! ఆ మెలుకువలన్నీ నాకు తెలియవు. చెవికి కంటికి యింపుగాయుంటేనే మాకు నచ్చుతుంది.

ప్రమో:—అంతలోయున్నది మీ ఆడవాళ్ళ తెలివి. మోదుగుపువ్వు ఎఱ్ఱగా, అందంగా ఉన్నంతమాత్రంచేత సంపంగికి సాటిచేస్తావా ? దాన్లో గుణాన్నిబట్టి,

శ్యామ:—పోనీలెండి, మీమగవాళ్ళదే తెలివి. ఆడవాళ్ళ దేమున్నది? యీ అయోమయపర్థాలు చెప్పికాదూ ! మనవారు మోసం చేస్తున్నదిలోకాన్ని. మీరుకూడ సంఘ సంస్కరణ మంటూ లెక్చెరిస్తారే. మీకుకూడా మామీద నిరసనభావమున్నదీ ?

ప్రమో:—సంఘసంస్కరణకు దీనికేం సంబంధం. ఇవి లలితకళలు. కళాప్రసంగం వచ్చింది కాబట్టి అంటున్నా. ఆడవాళ్ళకు తెలివిలేదని కాదు, ఆడవాళ్ళిప్పుడిప్పు డెంతెంతచదువుల్చదివి ఎంతెంత పనుల్చేస్తున్నారో నాకు తెలియదూ! గృహాలక్ష్మి పత్రికాడవాళ్ళ రాతలేగా జీవంపోస్తున్నది.

శ్యామ:—మరేలెండీ, మీరొక్కరు పీకులాడ్తే అవ్వతుందటండీ! సంఘసంస్కరణ మంటే, యెంతబలం, ఎంత ధనముండాలి. ఈకాకులు మిమ్మల్ని గెలువనిస్తారూ! ఏమిటో మీగోలమీది. వినేవారేరి! అయ్యేపను లవుతునే యున్నై. మీచెల్లెలు బ్రతుకు చూచారుగా! పుట్టిపుట్టకముందే ముసుగేసి కూచో బెట్టారు. మీ నాయనగారికీ విషయాల్లో మహావిశ్వాసం; నోరు మెదపడానికి వల్లకాదు.

ప్రమో:—మాకళ్యాణిపెండ్లే నాకీపాఠంనేర్పింది. అప్పుడూ! నాకింత మాత్రం ధైర్యం లేకపోయింది. (కోపము తెచ్చుకొని) ఇప్పుడైతేనా! డొక్క బద్దలైసేవాణ్ణి! (అని పుస్తక మవ్వలికి విసరును.)

శ్యామ:—(నవ్వుచూ) ఎవరిమీద, ఈకోపమంతా? భారతిమీదనా?

ప్రమో:—ఎవరిమీదనా! చూస్తుంటావుగా రోజు మానాయనగారినీ! నన్నూ! ఆయన యెడ్డెమంటె నేను తెడ్డెం.

శ్యామ:—(విచారంతో) మీనాన్నగారు మీరు వాదించుకోవడం, ఆయన కోపమంతా నామీద చూపడం మధ్యనాకొచ్చింది చావు.

ప్రమో:—ఒసేవ్! నీకిదేచెప్పడం విను. నీవేమి భయపడనవసరం లేదు. అయినమట్టుకు కానీ. నేను యుండదలచుకోలేదు. కాకపోతే వేరేకాపురం పెట్టుకొందాం, నాభాగం నాకిమ్మంటే రోగం కుదుర్తుంది.

శ్యామ:—అప్పుడూ నలుగురూ అంటారుగా! పెండ్లాంరాగానే చీల దీసిందనీ! అదీ నాకే.

ప్రమో:—మనకు [illegible], నలుగురితో [illegible] పదుగురితో పన్లేదూ. అభిప్రాయభేదాలొచ్చాక ఆ ఇంట్లో యుండరాదు. లోకానికేం అనేకవిధాల మాట్లాడుతుంది. నా ఉద్యమన్లో నన్ననడంలే?

శ్యామ:—మీకేమండీ! మగవారు, చెల్లించుకొంటారు!

ప్రమో:—నాకూ ఏమీ లేదూ, నీకూ ఏమీ లేదూ. ఈయనవాలకం నాకేం బాగాలేదు. సత్రాలకని సంతర్పణ్లకనీ ఇప్పటికే కోలెడుసొమ్ము గుండన్లో బోసాడు. ఇంకాయుంటే ఉన్నకాస్త పోతుంది. లేనిరోజు పెట్టేవాడెవడు? చేతిలో బెల్లమున్నంత మట్టుకే.

శ్యామ:—అసలుమీకూ ఈయూరుతగదండీ! ఇదిఅనాచారపుకొంప. చదువుకొన్నవాళ్లా ఏమన్నానా! వట్టిమాయముండాకొడుకులు మీరు మీఉన్నతాశయాలన్నీ, వీళ్లతో చెప్పబోతే, వీళ్లకు ఒళ్లుమండుతుంది. పైగా శపిస్తారూ! ఏ మద్రాసులోనో, ఏ బొంబాయిలోనో యుంటేగాని మీబోటివాళ్ల ప్రయత్నాలెన్నగవు.

ప్రమో:—ఈ యూరివాళ్ళకు చదువెందుకు; పొట్టబోసుకోవడమే చదువు. చూస్తున్నావుగా. ఒక్కస్కూలుంటేనే పుట్టినాటి నుంచి ఎట్లున్నదో, ఇప్పుడూ అట్లానేఉన్నది. గొత్రితోకకు మలే. పాపమాకిశోరకుమారుణ్ణిచూడు. అతడొక్కడూ ఊరికల్లాకవి. వాడిమొహం చూచేవాడెవడూ? బ్రతికినవాళ్ళం చూచి మనవాళ్ళు సంతోషించరుగా! వట్టి కుళ్ళు.

శ్యామ:—మరచా! ఆ అబ్బాయి, పద్యాలూ భారతీలో పడుతూ యుంటయిటగా!

ప్రమో:—ఓహో భారతీలో యేమిటి! అన్ని పేపర్లల్లోనూ పడుతూ ఉంటయి. నిజంమాట్లాడితే కవి అంటే అతన్నే చెప్పాలి.
శ్యామ:—అట్లాగుటండీ! పిచ్చిబాగులవాడల్లేయుంటాడు. ఆతన్ని చేసుకున్న పుణ్యం.
ప్రమో:—ఆతనంటే ఈ బ్రాహ్మలకు మంట.
శ్యామ:—అయ్యో! యెందుకు.
ప్రమో:—ఎందుకూ? మన కులంకాదుగా.
శ్యామ:—రామ! రామ! కులానికి తెలివితేటల కేమిటంటె?
ప్రమో:—సరే కులానికొక తెలివి, కులానికొక రంగు, కులానికొక రూపంగాదూ; మనవారు నిర్ణయిస్తా. ఇప్పుడీపార్టీలు, దెబ్బ లాటలు, ద్వేషాలు, యుద్ధాలు వచ్చేదంతా ఈ వర్ణద్వేషం నుంచేగా ఇప్పు డిటలీకి అబ్సీనియాకు యుద్ధం.
శ్యామ:—(వి తగాచూస్తూ) మళ్లా! యుద్ధమొచ్చిందా? వీసీ తగాదా?
ప్రమో:—ఇంకేముంటుంది. నల్ల, తెల్ల రంగుభేదమే! ఇప్పటిలో యుద్ధమూరాగ దంటున్నారు. తీన్తో ప్రపంచయుద్ధ మొస్తుందట.
శ్యామ:—రానివ్వండి! అట్లన్నా నాశనమై పోతుంది పాడుభూమి. లెండి, భోజనానికి వేళైంది.

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

రెండవ రంగము.

(అయిదేండ్ల వయసుగల కళ్యాణికి తలదువ్వుచు బుచ్చిరామమ్మ వసారాలో కూర్చుండి యుండును.)

బుచ్చి:—(కూతురు వెండ్రుకలు ముద్దుపెట్టుకొని హీనస్వరముతో) నీలాల వంటిమాఅమ్మ వెంట్రుకలు మంగలివానికత్తి కర్పిం

చాలి తాళ్ళోలు. ఒక్కగాని ఒక్క ఆడపిల్లను. నాచేతులా నా మూర్ఖమ్మకీ యిగచాల్లె తెచ్చా. పాపిష్టిదాన్ని, బ్రతికిన న్నాళ్ళు దీనికడుపున కత్తులు దాచాను. కళ్యాణి, కన్నెత్తి యిటు తిరుగుతుంటే, ఎట్లా భరించాలో ఈ దుఃఖం.

కల్యా:—(తిరిగి తల్లివంకచూచి) అమ్మా! నా వెంట్రుకలు తీయిస్తారటే?

బుచ్చి:—ఇప్పుడు కాదమ్మా, ఇప్పుడు కాదు.

కల్యా:—(గోమునభినయించుచు) ఆ పాపం, ఏం బాగుంటుందమ్మా! బోడితల? పాడూ? (మురిపముతో) మరే! అమ్మా మరే! అన్నయ్యలాగ క్రాపుచేస్తే బాగుంటుందే. చొక్కా వేసుకుని బూడ్సులు పంట్లాం వేసుకోవాలనిఉందే.

బుచ్చి:—(మెటికలువిఱచి ముద్దుబెట్టుకొని) ఎంతపిచ్చితల్లివే! ఎంత మాయకురాలివే! అమ్మా, (అని విచారపడును.)

కల్యా:—అమ్మా! నాయనమ్మా! వారానికొకమాటు బోడిగుండు చేయించుకొంటుందే! ఎందుకే, ఛీ! పాడూ! నున్నగానూ! అందానికటే!

బుచ్చి:—అందానికాదుతల్లీ! మొగుడు చచ్చినవాళ్ళకూ వెంట్రుక లుంచరు మనకులాల్లో.

కల్యా:—నాయనమ్మ మొగుడు చచ్చాడటే? ఎప్పుడూ? కాబట్టే నేనెఱిగినాక ఎన్నడూ మనింటికి రాలా!

బుచ్చి:—(నవ్వి) ఛీ! కొంటెముండా! ఎక్కణ్ణో! నీకెందుకే పెద్దవాళ్ళ పోకిళ్ళు, నాపనానిమాటలూ! ఎఱిగినాకట...ఎన్నాళ్ళు నుంచెరుగో!

కల్యా:—(గోమునభినయించుచు) అమ్మా! నాకూ బొట్టూ, కాటుక పెట్టుకొని మనవాళ్లలో పూలన్నీ పెట్టుకోవాలని యుందే, ఏమే, అమ్మా! పెట్టవూ? పండగనాడూ!

బుచ్చి:—(చింతతో బుజ్జగిస్తూ) తల్లీ! నీ అచ్చట ముచ్చట లన్నీ పాతై కాన్నాళ్లైందే. నాబంగారుతల్లీ! అల్లాఅనకు.

కల్యా:—ఆ! ఆ! మీరంతా పెట్టుకుంటున్నారుగా అమ్మా!

బుచ్చి:—ఆ భగవంతుడు నీకర్మమిలా కాల్చి మాకన్నుల్లో నిప్పు లెత్తిపోశాడు తల్లీ! నువ్వు పెట్టుకో కూడదే!

కల్యా:—ఆ. ఆ. ఎందుకేమిటి ?

బుచ్చి:—నువ్వు ముండమోశావు తల్లీ! ముండరాత రాశాడే భగవంతు డ్నీకూ

కల్యా:—పోద్దూ! ముండమోశానా! ఎప్పుడమ్మా! నేనే మోస్యాలా! మొన్న నాచిన్న బిందెతో నీళ్లుమోశా!

బుచ్చి:—కాదే! అమ్మా, కాదు. ముండ మోశావంటే నీమొగుడు చచ్చాడన్నమాట.

కల్యా:—(జ్ఞాపకము తెచ్చుకొని) ఆ– ఆ వేళ–ఆ వేళా, మామయ్య చచ్చిపోయాడని, మీరంతా యేడ్చారే! ఆయనా ?

బుచ్చి:—ఆ. ఆ మామయ్యే మాకొంప ముంచిపోయింది.

కల్యా:—అమ్మా! మామయ్యొచ్చస్తే ముండమోస్తారటే? వదినెకూ అన్నయ్య మామకాత్తాడే ?

బుచ్చి:—కాదమ్మా! మేనత్తకమని, నిన్నిచ్చి చేస్తే, మేనత్తకమేల్లో కలిసింది.

కల్యా:—అమ్మో ! మరే! మరే! మామయ్యే. ఒహమాటొచ్చి నన్నెత్తుకతిప్పాడే. ఇంక నన్నెత్తుకతిప్పేమామయ్యల్లేరూ?

బుచ్చి:—([illegible]) అయ్యో! ఈ పెళ్ళితల్లి నెట్లా ఓదార్చుతానో దేవుడా

(శ్యామల ప్రవేశించి)

శ్యామ:—చిన్నయ్యా! నీకొడుకు నొక్కమారు కేకేయి! కాఫీకూడ పుచ్చుకోకుండా గ్రామస్థాన వెళ్లాడు. ఇంట్లో కూరలేమీ లేవు.

బుచ్చి:—(విసుక్కుంటూ) కూరల్లే, ఏదో ఒకపూట తగలెయ్యి (కల్యాణితో) అమ్మా! అన్నయ్యను పిలుచుకొస్తావా?

కల్యా:—ఊఁ, హూఁ, నేను వెళ్లనూ.

బుచ్చి:—(గడ్డము పట్టుకొని) వెళ్లమ్మా! వెళ్ళు!

శ్యామ:—కల్యాణీ! వెళ్ళవూ? మీఅన్నయ్యవచ్చాక మనం గ్రామఫోను పెట్టుకుందాస్లే.

కల్యా:—(సంతోషపడుచు) నాతోడూ ఒట్టేయి!

శ్యామ:—నీతోడు, ఒట్టు.

కల్యా:—(పరుగెత్తును.)

బుచ్చి:—(నవ్వుతూ) అమ్మాయో! ఇదీ మహా పెంకిముండసుమా! నాతోనేమేం ప్రసంగిస్తుందో విన్నావూ? అన్నీ మూదూసులు.

శ్యామ:—వింటూనే యున్నా! ఏమయితే, యేంసుఖం. ఈతను వెలా తెల్లార్చుకుంటుందో?

(నిష్క్రమింతురు.)

మూడవ రంగము

(కామశాస్త్రి యిల్లు తాళము వేసి యుండును.)

కామ:—(ప్రవేశించి తాళంతీసి) ఏమేవ్! పలుకవూ! ఉన్నావా? (తెరలో భార్య రాజ్యలక్ష్మి) ఊఁ, ఉన్నా! చావలా?

కామ:—(కాళ్ళబాధ నభినయించుచు) అబ్బా! ఊరంతా తిరిగి కాళ్ళ పొక్కులెత్తినై. (అరుగుమీద కూలబడును)

(రాజ్యం ప్రవేశించి)

రాజ్య:—అవును గానండీ! నన్నింట్లో పెట్టి, బయట తాళం వేసుకు పోతారే? నేనెలుగుననుకొన్నారా? పులుగుననుకొన్నారా? యింతపాపమెక్కడా లేదే?

కామ:—నీకూ బయటికి రావలసిన పనేమున్నది. కావలసినవన్ని తెచ్చి పడవేశాగా? హాయిగా వండుకొని, నాకింతపెట్టి, నీవింత తినూ, రాణిలాగుండూ! అమ్మాయికూడ యింట్లో లేదామె; ఇంక నాలుగు రోజుల్దాకారాదు. నీకు పనికొంత సలీసుగా యుంటుంది.

రాజ్య:—(చేతులు జాడించి) ఆహా! ఇంకేం కావాలి రాణ్ణైపోయా! నా హాయి ఏం జెప్పను. (మూతి విరిచి) ఈ కూటికి మొగం వాచి కాబోలు వచ్చింది, ముష్టికూడూ, నాలుగిండ్లడుక్కుంటే దొరకదూ! అబ్బా ఎంత చక్కగా చెప్పారూ!

కామ:—ఒశేవ్! కేకలువేయకు సుఖంగాకూడూగుడ్డయుంటే చాలదుటే. లోకమంతా దానికేగా పాకులాడేది? నీవు కోరిన సొమ్ములుచేయిస్తిని, కోరిన బట్టలు కొనియిస్తిని, నీకున్నన్ని నగలీ వీధిలో యెవరికున్నాయ్యా? చెప్పు. ఇంకా నీకు లేందేమిటి? అమ్మాయినెట్లా చూస్తున్నానో నిన్నలాచూచుకొంటున్నా!

రాజ్య:—అవును! సత్యంగా బ్రతుకు. నేనొక అమ్మాయినేమికు. సొమ్ములట. ఎందుకీ సొమ్ములు. బరువుచేటు. నాయొళ్ళైనాకు

బస్సై యేడుస్తున్నా! మొగుడనీ, మొద్దులనీ, మంచనీ, పెళ్ళనీ. లేనప్పు డెందుకీ సొమ్ములు. (కొంచెము రూక్షంగా) ఇంకాలు నీయీడుకు పెళ్ళేమిటి? పెటాకు లేమిటి? మాయుసురు పోసుకోవడాని కొన్నీ.

కామ:—ఓసేవ్! అమ్మాయికి సంబంధాలకని ఊరంతాతిరిగి తిరి గొచ్చా! కాళ్ళు ఒత్తగలనీ!

రాజ్య:—నిన్ను చేసుకొని సుఖిస్తున్నాగా? ఇక అమ్మాయిని గుంటలో దించడానికి తిరుగుచున్నావు. (మెటికలువిఱిచి) హార! హార! ఎన్ని ప్రాణాల కొసరుబోస్తున్నారా? మీపాడెగట్టా!

కామ:—పిత్తాడు శైనా! నీకు సుఖమెందుకు లేదే? పూవులాగా పూజించుకోంటూంటే నాకన్న మంచిమొగుడు దొరుకు తాట్టె నీకూం!

రాజ్య:—(మూతి పొడిచి) ఛీ; హూం! యీడూజోడైన వాళ్ళని ముచ్చట పడుతున్నారు లోకులు! సిగ్గులే నీకూ!

కామ:—ఈడు జోడైనవాడే అయితే, నాకుమల్లే కూచోబెట్టి మేపుతాడేమిటి?

రాజ్య:—అంతభాగ్యమే కలిగేయుంటే పాదపూజ చేసుకోలేక పోయామూ?

కామ:—మరి, నే జేసిన పాపమేమిటే? నన్ను పూజించుకోరాదూ?

రాజ్య:—నిన్ను పూజించిన చేతులు పుచ్చిపోతై

కామ:—రామ! రామ! నీకేమన్నా పోగాలమేమే. ఆఖరుకు నాకొంప ముంచేట్టున్నావే.

రాజ్య:—మా వంశాన లేదూ, వంగడానా లేదూ?

కామ:—(సంతోషపడుచు) అది. అదే కావాలి! నేనూ! పెద్దవాణ్ణై పోయానా? నాకేం దిక్కూ, మొక్కూ లేదూ. ఆ ఒక్క బిడ్డ, ఆ నన్నయ్య చేతుల్లోన్న పెట్టి సంసారం నీ చేతి మీదుగా జరుపుతుంటే అదే నాకు పదివేలు.

రాజ్య:—నా కెందుకూ పాడుపీడ! ఒక్కదాన్నీ. ఎవరిసంసారమేయేట్లో కలిస్తే నాకేం, నాకుమాత్రం బిడ్డలా? పాపలా?

కామ:—నీవు చూడకున్నా మానెగాని, ఇంతలో సంసారాన్నెందుకేట్లో కలుపుతావు, ఊరుకో?

రాజ్య:—ఊరుకోక, ఎవరూ ఇక్కడ ఉరిపోసుకోవడం లేదూ.

కామ:—మాట్లాడితే పీడ, ఇదీవరస, సరసమైన మాటవిందామంటే ఎన్నడూ లేదుగదా! అంతా పెళుసు.

రాజ్య:—(చీదరించుకొనుచు) అవ్వతో వసంతాలాడినట్టు నీతోనే సరసమాడాలీ? (అని బుగ్గనలుపును)

కామ:—(మంచమునుండి లేచి కూర్చుండి విసుగుకుంటూ) ఈమూతిపోట్లు పడలేక ఊళ్లో పొద్దుబుచ్చుకొని వస్తాయుంటా! పిశాచిముండా! నాప్రాణానికి లేనిపోని అవస్థపెట్టుకున్నాను గదే! నీ పాడె బిగించా!

రాజ్యం:—ఎన్నడంత పుణ్యం, నీబోటిముసలిమొగుడితో కాపరం చేసే కన్నా...

కామ:—నిన్నన్న లాభంలేదు (తలయూచి) కాలాన్ననాలి. ఒసేవు నీ కెంత పొగరున్నా? భర్తనిలా ఎదిరించకూడదూ. పూర్వం పతివ్రతలంతా ముసలి భర్తల్తో కాపరాల్చేయ్యలేదూ; నీ నొప్పనే ప్రొద్దుపొడిచిం దనుకున్నావూ? చ్యవనమహర్షి

వెయ్యేంన్లు తపస్సుచేసి, సుకన్యం చేసుకున్నాడట; పండ్రెం డేళ్ళు దాన్ని (నమస్కారం చేసి) పరమయిల్లాలు, ఆ పెని మిటికి అడుగులకు మడుగులొత్తి, శుశ్రూషల్చేసి ఆయన అనుగ్రహం సంపాదించుకొన్నదట. ఆకథలన్నా చదువు కోరాదూ బుద్ధి వస్తుంది.

రాజ్య:—ఈ కథ లేగా ఆడవాళ్ళ కొంప దీసింది. వెయ్యేళ్ళు బ్రతక డం వట్టిదే ? పెండ్లడ్డం వట్టిదే ? పాపమీ కథ చదివేనా, నా కోసం తాము పెండ్లికి తయారైంది.

కామ:—(ఆశ్చర్యముగా చూచి) వట్టిదీ! వట్టిదీ! భారతమే వట్టి దిగా? హరి! హరీ!

రాజ్య:—వట్టిదిగాదూ! గట్టిది. ఎట్టిదైతేనాకేం? ఎవరికో తావలెనన్న వాళ్ళతో చెప్పు యీకథలన్నీ.

కామ:—నీకవసరం లేదే? పుణ్యకథల్తో?

రాజ్య:—పుణ్యాలూ? పాపాలూనా? ఈకథలే, వినీవినీ, ఇదిగో స్వర్గంలోపడ్డ !

కామ:—అయితే నాతో నీకుకష్టంగానేయున్నదీ? ఒశేవ్! నీచావు మూడిందనుకో! ఊరుకొంటున్నానని నోరుమహాపారేసుకుంటు న్నావే? నీకష్టమెంత జేసు, నీవెంత జేసు, తస్సగొయ్యా! స్తం భానికి విఱిచికట్టేస్తా (అనిహుంకరించును.)

రాజ్య:—(లేచి హాస్యస్వరంతో) వణుకుతున్నాదూ, నువ్వు కొట్టనూ. నేనుపడనూ! అబ్బో మొనగాడు బయలు దేరాడు. నైన దెబ్బపడనీ ! బావిలోనో, చెర్లోనోపడి నీకొంప వేలాం వేయించకపోతే పసుపుపేర్లబిలువు. ఆహా?

కామ:—(భయం నభినయించుచు మంచందిగి భార్యకాళ్ళు పట్టుకొని) ఒశేవ్; నీకాళ్ళకు మొక్కుతా. నన్నురక్షించు. ఊరకేఅన్నాను. నిన్నుకొట్టడానికి చేతులొస్తాయి టే!

రాజ్య:—(విదలించుకొనుచు) ఇదా నీబండారం? మాటంటే చెల్లించుకోవాలి, అదీ పౌరుషం.

కామ:—లేదులేవే, ఇకననును. చెంపలువేసుకుంటా.

(తెరలో)

కామశాస్త్రిలుగారూ! ఓ కామశాస్త్రిలుగారూ!

కామ:—(వినుట నభినయించి) ఎవరండీవారూ?

(తెరలో)

నేను క⨯ంగారబ్బాయిని;

కామ:—ఏమయ్యా నాయనా?

(తెరలో)

మీాదొడ్లోకి పామొచ్చిందండీ!

కామ:—(కంగారుపడి అటునిటుపరుగెత్తుచు మంచమెక్కి) అమ్మబాబో! పామే? (భార్యతో) ఒశేవ్! తలుపువేయవే. ఇంట్లోకి వస్తుందేమో!

రాజ్య:—(అటునిటు పాలించిచూస్తూ) నీాలాశే వెయ్యండీ.

కామ:—నీదుంపతెగా! మగవాళ్ళనన్నా పిలవ్వే!

రాజ్య:—నువ్వు మగవాడవుకావూ?

(తెరలో)

నన్ను రమ్మంటారా? అండీ!

కామ:—వద్దండీ? వద్దు (రాజ్యలక్ష్మితో) కుజ్జువాడా? పడుచువాడా!

రాజ్య:—ఎవరైతేనేమండీ ? ఉపదకు.
కామ:—నీవలాయింట్లోనన్నా చావరాదూ ! ఎవరినన్నా పిలుస్తా !
రాజ్య:—నేనుంటేనేం ఇప్పుడుకూడా నాకు ఘోషాతప్పదూ ?

(తెరలో)

(తలుపుకొట్టును, భార్యతీయబోవవారించి)

కామ:—వద్దండీ ! రావద్దండీ ! (భార్యతో) అట్లా ఇంట్లో చావు.
రాజ్య:—మీకు మంచందిగ్ కాస్త ఎవరినన్నా పిలవండి. అయ్యో!
మాయింట్లో జొరబడిందో!
కామ:—నాయనా ! కాస్త మీనాయనగార్ని కేక వేయి.

(తెరలో)

ఆయనకు పామంటే భయమండీ!

రాజ్య:—ఆ అబ్బాయి? కొట్టాడేమో! రానియ్యండి!
కామ:—(నోరు, నెత్తి బాదుకొనుచు) అబ్బ! వద్దే ? నీదుంప తెగా పడుచుముండాకొడుకూ (కంఠమెత్తి) నాయనా! మీనాయన గారినే పిలువు. మేమిద్దరమేదో విధంగా తంటాలుపడ్తాము.

(తెరలో)

పోనివ్వండి! నాకెందుకు మీరే చావండి !

రాజ్య:—ఇదేంపాపమండీ ! పామునింట్లో పెట్టుకొని పడుచువాళ్ళన్నా నియ్యనంటారేమిటంటూ కర్మం? రామ! రామా ! బాబునా యేంటి? పోనీ; నే నాయింట్లో చస్తాలెండి. ఆపాము నన్నే పీకుతుంది (అని గదిలోనికి పోవును)

రుద్ధకంఠంతో) ఏమండీ! కరణంగారూ! ఓ అబ్బాయీ నలో) వెళ్ళారు కాబోలు (భార్యనుద్దేశించి) నీ వికబయి

టికిరావే? నామంచంక్రింద ఏందో జర, జర మన్నట్లుంది! (అని తొంగితొంగి చూచుచుఎగిరిపడి) ఓయి బాబోయ్ త్రాచు పాము (అనిమంచందిగి వీధిలోనికి పరుగెత్తును)

రాజ్య:—(నవ్వుచు ప్రవేశించి) పాము గాదటండీ నలికండ్ల పామట. వేళాకోళానికలా చెప్పాట్ట. వట్టికొంటెబ్బాయిలెండి, నీసంగతి బాగాకనిపెట్టాడు.

కామ:—(ప్రవేశించి) ఓరీపీడిగుంప తెగా (భార్యపై నురుముచు) నీవిచ్చిన చనువ లేయున్నది. వెధవ, వెధవంటూనూ,ఎక్కణ్ణో! నేను బయటికొచ్చేదాకా ఉన్నాడుగాడు ప్రేగుల్దీసి జందాలు వేసుకునేవాణ్ణే! (ధైర్యము తెచ్చుకొని) ఛీపు చదుచుకొంటూ కాలాంతకుళ్ళాగున్నాడే! ఎంత కంగారుపెట్టాడు అమ్మయ్యా (అనికూర్చుండును.)

రాజ్య:—ముసలివాడికి నీకే ప్రాణాలమీద ఇంతాపేక్షయుంటే పడుచుదానికి నాకెంతుండాలి! నిజంగా పామైతే ఆ గదిలో విరగపడి చావాలనిగదూ మీకోరిక.

కామ:—(నవ్వుచూ) పిచ్చిదానా! నిజంగా పామే అయి నిన్నే కరుస్తూయుంటే; చూస్తూయూరుకుంటూనూ, చించి చెండా డకపోయానూ!

రాజ్య:—ఇదిగో మీ ప్రతాపం.

కామ:—ఆఖరుకు నాప్రతాపానికే వంకపెట్టావ్నూ? అదీ విషజంతువు. దానితో ప్రతాపమేమిటి? మనిషి మనిషిమీద ప్రతాపం చూపించాలి.

రాజ్య:—నీప్రతాపమంతా నాబక్క దానిమీదనే పనికివస్తుంది.

కామ:—నేనేరా! మే, మే అంటున్నానని నీకు వేళాకోళంగానే యున్నది. (తలయూచి) ఆహా! నా మొదటిభార్యనామీద ఏమాపేక్ష. నన్నుచూచి యేంమురుసుకునేది. గదిమానంటే గడగడ లాడిపోయేది! చేయెత్తి దండంపెట్టుకోవచ్చు.

రాజ్య:—అప్పుడు నీవు పడుచువాడవు. తాను పడుచుదికాబోలు. ఇప్పటికి మూడైనవి, నీవు కాల్లోకిపోయేవఱకు కల్యాణాల్చేసుకుంటూయుంటే ముహూర్తా యుండాలి? అబ్బ! ఏమండి మీచుప్పనాతితనం; ఇట్లా ఆడుదానినెత్తురు పింపుకుతాగే సంఘం మరొకటి లేదనుకొంటా. ఈసంఘమింతట్లో బాగుపడదు. (కొంతతాళి) బ్రహ్మశాస్త్రులవారి కుమారుడు సంఘసంస్కరణానికికృషి చేస్తూన్నా డంటారు. నిజమో! వట్టిదో! అలాటివాళ్ళు పదిమందిచేర్తే చాల్దూ మమ్మ నుద్ధరించడానికి, మాకులేకపోయినా ముందువాళ్ళకన్నా చిక్కుతుందేమో ముక్తి.

కామ:—(ఉలికిపడిలేచి) బ్రహ్మశాస్త్రులవారంటే జ్ఞాపకానికొచ్చింది. పాపం వారి కోడలికి చాల జబ్బుచేసిందట! మఱచిపోయాను: (అని లేచి చూచివస్తా నీవిల్లు కదలకుం!

(నిష్క్రమించును)

రాజ్య:—పరధ్యానంమీద తలుపు తాళంవెయ్యడం మఱచిపోయాడే! (విచారంతో) వీడితాడెట్లాన్నా తెంచుకోనీ.

(అని వెళ్ళిపోవును)

ప్రథమాంకము సమాప్తము.

ద్వితీయాంకము

మొదటిరంగము

(డాక్టరుగారి యిల్లు. డాక్టరుగారు స్నేహితునితో
చీట్లాడుచుందురు. తత్తరముతో ప్రమోదుడు ప్రవేశించును.)

ప్రమో:—డాక్టరుగారూ! డాక్టరుగారూ! నా భార్యను రక్షించండి!
బాబూ! రక్షించండి!

డాక్ట:—(చీట్లముక్కలు వేయుచు) ఎట్లాయున్నది నీభార్యకు ?

ప్రమో:—బాబూ మనస్మరంతిలో లేకుండాపోయింది. కాళ్ళుచేతులు
చల్లబడ్డవి. తాము బిర్నా దయచేయాలి.

డాక్ట:—(ఆగమని సైగచేసి) ఇక దిగరండి !

స్నేహి:—తురుపూ ?

డాక్ట:—తురుపిస్పేటు

ప్రమో:—అయ్యా! ఆలస్యంలేదు. బాబూ ! బాబూ !

డాక్ట:—ఉండవయ్యా మంచాటపడింది.

ప్రమో:—అయ్యా తాము మళ్ళావచ్చి ఆడుకోవచ్చు బాబూ!
ఆపదలోనున్నాం (గుమ్మందాక పోయిచూచి) బాబూ!
దయచేయండి.

స్నేహి:—(ముక్కలు చూచుకుంటూ సంతోషంతో) ఆడండి ఇక
ఇక దిగండి చూతాం.

ప్రమో:—(డాక్టరుగారి స్నేహితునితో) అయ్యా! తామాగితేగాని
వారు లేవరు. కాస్త మానుకోవాలి.

స్నేహి:—(సైగచేస్తూ) ఎందుకల్లా కంగారుపడ్తావు?

ప్రమో:—అవతల మనిషికి వచ్చేప్రాణం పొయ్యే ప్రాణంగావుంటె అగమంటూ రేమిటంటూ! మా కర్మ బాబూ! బాబూ! ఒక్క నిమిష మూరుకోండి.

స్నేహి:—నా దేమున్నదయ్యా! రమ్మనువారిని.

ప్రమో:—డాక్టరుగారూ! (రొమ్ముకొట్టుకొని) నాభార్య నాభార్య! ఇంకేమి భార్య: ఈపాటికి! అయ్యా! దయచేయాలి.

డాక్ట:—(మూకుంగా) ఉండు, ఉండవయ్యా! ఏమిట్లా అరుస్తావు. నువ్వు పరుగెత్తినట్లు మమ్మల్నికూడా పరుగెత్తమంటావా? ఈ వేళాదివారం నా వీలుకాదు.

ప్రమో:—శివ-శివ. కొంపమునిగింది. (డాక్టరుతో) తమదయ తమదయ.

డాక్ట:—కాస్త ఆగవయ్యా అంటే గంతులేస్తావేం!

ప్రమో:—చిత్తం; చిత్తం.

డాక్ట:—(ముక్కలు చూచుకొని స్నేహితునితో) ఏదీ? రా! ఈ మనేలా హుకుం, గెలుస్తాట్టా!

స్నేహి:—ఇదిగో! స్పేడాసు (అనిపకపకనవ్వును)

డాక్ట:—(వింతగాచూచి పట్లు లెక్క బెట్టుకొని) అయితే తామిందా కటి పట్లో ముక్క వేశారూ!

స్నేహి:—సరి, సరి. బాగున్నది చూడండి పట్లల్లో!

డాక్ట:—(ముక్కలువెదకుచు) ఇవన్నికలిసిపోయినవి.

స్నేహి:—అయ్యో వేశానండీ! స్పేడురాణీని.

డాక్ట:—(విసుగు నభినయించి) నాకుమతినిలవడంలేదు. పాడుగొడవ వచ్చింది సమయానికి (స్మృతినభినయించి) మీరు వేసింది క్లావరుముక్కండీ!

స్నేహి:— పొరబడుతున్నావు. అడగండీయన్ను. చూస్తున్నాడుగా (ప్రమోదునివంక చూచి) ఏమండీ! నేను స్పేడురాణిని వేయ లేదూ?

ప్రమో:— నేను చూడలేదండీ! బాబూ! ఇక మానేయండీ.

డాక్ట:— (ప్రమోదునితో) చూచావటయ్యా! ఆయన వేసిన ముక్క.

ప్రమో:— నాకసలీ యాటే రాదండీ (గోసిలిబట్టి) బాబూ! యిక దయ చేయాలి.

డాక్ట:— ఆట రాదూ! మూడుముక్కలాటవచ్చా?

ప్రమో:— నాకేయాట రాదండీ!

డాక్టి:— (చిరాకుపడి) హోవాయివదలింది (ప్రమోదునితో) నేనిచ్చిన మందిస్తున్నారూ?

ప్రమో:— చిత్తం. రాత్రి తెల్లవార్లు మీరు చెప్పిన టైంప్రకారం గంట, గంటకూ ఇస్తూనే యున్నామండీ!

స్నేహి:— డాక్టరుతో బ్రహ్మశాస్త్రిగారి కుమారుడుగదండీ ఈయన!

డాక్ట:— (తలయూచుచు, ముక్కలుచూచుకొనుచుండును)

స్నేహి:— ఎట్లాగూ! (రహస్యంగా) మాంచిపద్దేపడ్డది, చాలభాగ్యవంతుడునుమండీ! (ప్రమోదునితో) వారికేదో చెప్పవలసింది చెప్పండి. అంతమాత్రం గ్రహించలేరాఏమి?

ప్రమో:— చిత్తం; అట్లాగే పట్టుకువచ్చాలెండి (అని డబ్బుచూపును)

స్నేహి:— (సైగచేస్తూ) ఇహ ఆలస్యమెందుకు?

ప్రమో:— (వందరూపాయలనోటు ముందుపెట్టి) అయ్యా! చిత్తగించండి.

డాక్ట:—(లేనికోపం తెచ్చుకొని) ఏం, భిక్షువా? వెధవనోటు (అని అవలికినెట్టి) నాలుగువందలకు తక్కువవీలుకాదు.

ప్రమో:—చిత్తం! మానాన్నగారితో మాట్లాడుదుగాని దయ చేయండి

డాక్ట:—నాకేం. నీవేమాట్లాడుకో? మీనాన్నగారినేరమ్మను.

ప్రమో:—మీదయ! మాబురంముంచుకోంలెండి (సమ్మతిసూచుచు) అలాగేలెండి. దయచేయండి (భయముసూచించి) అమ్మో! అమ్మో! ఆలస్యమైంది.

స్నేహి:—(డాక్టరుతో) సలీసుగా పోనిచ్చారేం.

డాక్టి:—ఆ. ఏదోఏడుస్తున్నాడులెండి (అని ఇంట్లోకివెళ్లును.)

స్నేహి:—(ప్రమోదునితో) తొందరపడ్డావయ్యా, వందరూపాయలకుభాగ్యమా అంటూవచ్చేవాడు. ఈకాలన్లో నాలుగొందలూరకున్నారేమిటి ?

ప్రమో:—పోతేపోయింది, నాభార్య నాకు దక్కితేచాలు.

స్నేహి:—ప్రాణంపోసేవానికి ఈయన భగవంతుడా? మనభయమే?

ప్రమో:—చేసేచికిత్సలుచేస్తే మీాదట మనఅదృష్టం.

డాక్ట:—(డ్రెస్సువేసుకొని ప్రవేశించి స్నేహితునితో) తామింక పదండి. సాయంకాలం క్లబ్బులో మీాటాదాం.

స్నేహి:—(లేచివెళ్ళుచు) ఆల్‌రైట్. గుడ్‌బై (నిష్క్రమించును)

డాక్ట:—దండితెచ్చావుటయ్యా!

ప్రమో:—చిత్తం తెప్పిస్తా.

డాక్ట:—కానీమరీ! ఆలస్య మెందుకు ?

(ప్రమోదుడు పరుగెత్తును)

(బ్రహ్మశాస్త్రిగారియిల్లు. శ్యామల మంచంలో మూల్గుచు పండుకొనియుండును. బ్రహ్మశాస్త్రి, బుచ్చిరామమ్మ, కల్యాణి దుఃఖముతో కూర్చుండి యుందురు.)

బుచ్చి:—(కోడలి కాళ్ళుపట్టుకొని చూచియార్తస్వరమున) అంతా చన్నీళ్ళు కుంపైపోయింది. కోడలా! కోడలా! ఇంకేమి కోడలు (అని చేతులు నలుపుకొనుచుండును)

కల్యా:—వదినా! వదినా (అని యేడువబోవ బ్రహ్మశాస్త్రి వారించి)

బ్రహ్మ:—ఊరుకోండర్రా కాసేపు—ఊరుకోండి! (గుమ్మందాక వచ్చి అటునిటుచూచి) డాక్టరుగారింకా రాలేదు నేనన్నా వెళ్ళి వస్తా. (అని వెళ్ళబోయి మళ్లా మంచందగ్గరకువచ్చి) వెళ్ళితే! ఇక్కడెవరు.

(కామశాస్త్రి ప్రవేశించును.)

కామ:—ఏమండీ! బ్రహ్మశాస్త్రిగారూ! ఎలావున్నది ?

బ్రహ్మ:—ఇంకేమున్నది. (అని నిట్టూర్పువిడచి) శాస్త్రులవారూ! మావాడొస్తున్నాడేమో కాస్త చూడండీ! బాబూ!

కామ:—ఆ. చూస్తా (అని గుమ్మందాక వెళ్ళి చూచి) ఏదీ రావడం లేదే! డాక్టరుకోసం వెళ్లాడేమిటె? ఆయన లంచ మీయందే మంచమెక్కనంటాడే? పానకాలరాయుడు.

బ్రహ్మ:—యిచ్చి పంపేనండీ! ఆలోపం లేకుండా!

కామ:—(చప్పరించుచు) ఆ, ఎందుకు, దండుగ. ఈయింగ్లీషు వైద్యులకు తెలుసురోగాలేం తెలుసు? నాటువైద్యు[illegible] నాడలేక పోయారా ?

బ్రహ్మ:—నేనదే మొత్తుకొన్నా ! మావాడూ కాదంటే... కాదని ఇవాలిటికి పదిరోజులు ఆసుపత్రికి తిప్పిచంపుతున్నాడు. ఎన్నాళ్ళిచ్చినా! ఆ క్వైనాతప్ప కొత్తమందు లేదాయె. మాట్లాడితే మండిపోతాడు. వాళ్ళు ఒళ్ళుబలిసినవాళ్ళండి !

కామ:—మొన్న చూడరాదండీ! బంగారయ్యగారూ ! ఒంట్లో సుస్తిగాయుండి కాస్త చెయ్యి చూడండంటే చెవుల్లో ముక్కుల్లో యేవో ఆయుధాలుపెట్టుకొని ఘంటసేపు పరీక్ష చేసి నీకళ్ళల్లో నెత్తురులేదు. రొమ్మెండిపోతూంది. కన్సంప్షన్ వస్తుంది జాగ్రత్తపడుమంటూ యుపన్యాసమారంభించాడూ! పాపం వెఱ్ఱిబ్రాహ్మడు బెంగెట్టుకొని మంచమెక్కాడు. ఇవ్వాల్టి కాదులంఖణాలు. ఏమనిచెప్పనూ డాక్టర్లతంతు. ఈ వేళ కాబోలు నాటువైద్యుణ్ణి పిలిపించారు.

శ్యామ:—(అటు ఇటూ కొట్టుకొంటూ) ఊఁ, ఊఁ, ఊఁ

బ్రహ్మ:—అమ్మా! శ్యామలా! శ్యామలా!

శ్యామ:—ఊఁ.

బ్రహ్మ:—ఎలా యుందమ్మా?

(డాక్టరు, ప్రమోదుడు ప్రవేశింతురు.)

డాక్ట:—ఆడవాళ్ళనందర్ని యవతలకు వెళ్ళమనండి.

బ్రహ్మ:—అంతా! పదండి, పదండి.

డాక్ట:—(శ్యామల ఎగాదిగ చూస్తూ సిగరెట్టు చేతపట్టుకొని) అమ్మాయీ? అగ్గిపెట్టె పట్టుకురా.

కల్యా:—(తలయూచి) ఇంట్లోకివెళ్ళి తెచ్చియిచ్చును.

డాక్ట:—కుర్చీమీద కూర్చుండి సిగరెట్టు ముట్టించి, నాడీపరీక్షచేసి, ఈ వేళ విరేచనమైందా?

ప్రమో:—లేనట్లున్నది, సార్

డాక్ట:—(పరీక్షచేస్తూ) ఆలస్యమైపోయింది. మీరు వెంటనే వస్తే బాగుండేది.

ప్రమో:—ఆయాసంగాయున్నదనంగానేవచ్చానండీ! తామేఆలస్యం చేశారు.

డాక్ట:—(కోపంగా చూచి) షార్ట్‌టాక్; మరియాద లేకుండా మాట్లాడుతావు.

ప్రమో:—చిత్తం. (అని భయం నభినయించుచు) ఎలాగున్నదండి.

బ్రహ్మ:—(నమస్కరించి) రక్షించాలి బాబూ?

ప్రమో:—మీ దయయుంటే నా భార్యబ్రతుకుతుంది. నాలుగొందలు కాదు. ఇంకా!

బ్రహ్మ:—(కొడుకువంకజూచి గ్రుడ్లురిమి) ఉండ్రా వారేదో చెప్పుతుంటే.

కామ:—ఏమన్నా! ఆఁ! డాక్టరుగారూ!

డాక్ట:—ఎడమతట్టు, ఊపిరితిత్తి ఎఫెక్టైంది. హోప్లెస్.

కామ:—లాభం లేదన్నమాట?

డాక్ట:—ఊఁ, హూ, రాత్రి పదింటికి. (అని లేచును.)

ప్రమో:—హా భగవంతుడా (అని కూలబడును)

(బుచ్చిరామమ్మ కల్యాణిపైఁబడి యేడ్చుచుందురు) బ్రహ్మశాస్త్రి గారొక మూలకొరగును.)

బుచ్చి:—కోడలా? నీ కెంతలో పోగాల మొచ్చెనే? భగవంతుడా? ఈపాపిష్టిరోగం నీకెక్కడ దాపరించెనే? అమ్మా! నీవంటి

కోడలు మాకు ఈ జన్మలో దొరకుతుందిటే తల్లీ! ఈపండుగ నాడూ! పండుగనాడూ! అత్తయ్యా! పట్టుచీర కట్టుకొంటా నటే, ఎందుకులేవె! ఆ చీరె చాల్నంటినిగదే. తలదువ్వు జడనిండా మల్లెపూలు పెట్టుకొని బొట్టూ, కాటుకా, దిద్దు కొనిగుమ్మంలో నుంచుంటే చూడకండ్లు లేకపోయేవిగదే, తల్లీ! ఈశాస్త్రిగారి కోడలు బుద్ధిమంతురాలని యూరంతా చెప్పుకొంటుంటే యెంత పొంగిపోయామే! ఏ! దేముడా? హాం.

కామ:—(డాక్టరుగారితో రహస్యంగా) డాక్టరుగారూ? గట్టిగా బ్రతుకదన్నమాటేనా? అండీ ?

డాక్ట:—చాలాపెద్దజబ్బు, ఈరోగం చాలా అరుదుగా కనుపడుతూ యుంటుంది, సౌతాఫ్రికన్ స్లీపింగ్ డిసీజంటారు దీన్ని.

కామ:— అలాగా! అండీ (బ్రహ్మశాస్త్రితో) ఇంకా చూస్తా రేమిటండీ క్రిందపెట్టరూ (విచారము నభినయించి) పాపం మహాయోగ్యుడు కష్టాలన్నీ మంచివాళ్ళకే.

డాక్ట:—(వెళ్ళిపోతూ కామశాస్త్రిని పిలిచి) తక్కిన పైకం పంపించమని చెప్పండి.

కామ:—(చేతులు నలుపుకొంటూ) దుఃఖాల్లో యున్నారు. తామడగమంటే అడుగుతానులెండి.

డాక్ట:—అయితే నాకేం లేకపోతే దావావేసి పుచ్చుకొంటానని చెప్పండి.

కామ:—అందాక ఎందుకులెండి అయితే! చావడంనమ్మకమే నంటారూ.

డాక్ట:—ఆ, ఇక బ్రతుకదు.. (అని వెళ్ళిపోవును.)

శ్యామ:—(అటునిటు పొరలి) అ-త్త-య్యా.

బుచ్చి:—(ఆత్రంతో) ఏ మమ్మా! ఏం.

కామ:—(తనలో) మొండాయుష్యులాగున్నది.

శ్యామ:—దా, దా, హా హా ......

బ్రహ్మ:—దాహామటే! దాహామట! (కామశాస్త్రితో) ఏమండి దాహామంటుంది ఇమ్మంటారా ?

కామ:—నాకుమాత్ర మేమి తెలుసునండీ ? (అసమ్మతినిసూచించగా) ఇంకా దాహామేమిటి? అదీ గుణచర్యలెండి.

ప్రమో:—దాహామియ్యక చంపుతారేమిటి ? తేవే అమ్మా నీళ్ళు (అని నీళ్ళిచ్చును.)

కామ:—(బ్రహ్మశాస్త్రిని సైగచేసి పిలిచి)

(బ్రహ్మశాస్త్రి గుమ్మముదాక వచ్చును.)

బ్రహ్మ:—(చీదివేయుచు) మాత్రాత! మారాత!

కామ:—అయిపోయిందానికి చేసే దేమున్నదిలెండి, దుఃఖపడిలాభ మేమున్నది. మనది మాత్రం శాశ్వతమా?

బ్రహ్మ:—మహాఇల్లాలు! కామశాస్త్రిగారూ! అది వచ్చినాక మా సంసార మెంత కలిసి వచ్చిం దనుకొన్నారూ. ఆ మొగుడి మీద యేమూ పేచీ, ఏమూ పేచీ.

కామ:—విధీ! ఉన్న దేనండీ! మంచివాళ్ళనే ఏరుకు పోతూయుంటాడు. నేనికవస్తా. (అని కొంతనడచి మళ్ళివచ్చి) డాక్టరుగారు పోతూ, పోతూ మిగతా పైకం పంపమన్నారు. మీయిష్టం.

బ్రహ్మ:—(నోటిమీద చేయివేసుకొని వింతగాచూస్తూ) రామ! రామ! ఇప్పుడే! ఇప్పుడే చూచారూ! క్లోమ్ తెగ్గొట్టుకున్నట్టుంటే మేదు

కామ:—నేను చెప్పలేదుటండీ! వట్టికకోట్టకపు ముండాకొడుకు.

బ్రహ్మ:—వాగ్గైతే ఇస్తామన్నాంగానీ శివ, శివా?

కామ:—పోనిస్తురూ! వాడి త్రాడెల్లానో త్రెంచుకోనియ్యండి. దావాలు గీవాలు వేస్తానని అఘోరించారు లెండి.

బ్రహ్మ:—కీనుగుమీదనా వీనిప్రతాపం, ఏమిధర్మమండీ?

కామ:—మరినాకు సెలవు. (అంటుఇటుచూచి) చూడండి! అమ్మాయికి పందేండ్లొచ్చాయి. తాము చూచేయుంటారు. కొద్దిగా ఇంగ్లీషుదీ చెప్పించాము! హార్మనీకూడవాయించుతుంది లెండి. తామింకోచోట మాట ఇస్తారేమో; అని అంటే మీమీద మాకు పూజ్యభావం. సంబంధాలు లేక కాదు.

బ్రహ్మ:—(తలయూచి) చూతాంలెండి—కట్నము.

కామ:—తామే సెలవివ్వాలి?

బ్రహ్మ:—మాట్లాడుదాంలెండి? ఇప్పుడేమంత తొందర.

కామ:—ఆ, ఆ, అలాగే? అంటే మీసమ్మతికోసం. అది అది చెప్పొద్దూ.

బ్రహ్మ:—కానివ్వండి (అని వెళ్ళును.)

(కామశాస్త్రి నిష్క్రమించును.)

బుచ్చి:—కాస్తఅణిగి పడుకున్నదండి! నిద్రపోతుందేమో?

కల్యా:—ఈపాడురోగం నాకన్నవచ్చింది కాదు.

బ్రహ్మ:—అమ్మా! కల్యాణీ! మన మడతలికి వెళ్లిందాంరండి. అమ్మచూస్తుంటుంది. క్రిందపెట్టిస్తే బాగావుండు.

ప్రమో:—వల్లగాదూ. (అని నిష్క్రమించును.)

(తెరపడును)

రెండవ రంగము

(రామచయన్న గారి యిల్లు, అరుగుమీద రామచయన్న కూర్చుండును. కిశోరుడు ప్రవేశించును.)

కిశో:—మీఅబ్బాయి యున్నాడా అండీ!

రామ:—(దృష్టిమాంద్యమునభినయించి) ఎవడునాయనా! నీవు?

కిశో:—నేను కిశోరుణ్ణి.

రామ:—ఆ. నీవా! నాయనా! నాయుడిగా రబ్బాయివా ?

కిశో:—అవునండీ!

రామ:—మావాడూ! ఎక్కడకో వెళ్లాడు. నాయనా నీవు కవిత్వం బాగా చెప్పతావట మావా డంటూయుంటాడు. బుద్ధిమంతుడవు. నూరుమంది కొడుకుల్ని కని యేంలాభం. వంశానుద్ధరించేవాడు ఒక్కడు చాలు. మావాణ్ణిచూడు. వట్టి అకతాయైపోయాడు. (సమ్మతినిసూచించును) ఏదీ ! నాయనా! ఏదీ! నీవురాసిన పద్యం ఒక్కటి వినుపించు. ఈ పాడుచెవుల్తో వింటూ. నాకూ కవిత్వమంటే ఆపేక్ష. ఈపాడుకొంపలో విద్యాగోష్ఠా ? ఏమన్నానా? ఏదినాయనా? ఏదీ.

కిశో:—మీకు మాకవిత్వాలు బాగుండవులెండి.

రామ:—బాగుండకేం అట్లనకు. వాణిఒక్కొక్కరినోట ఒక్కొక్క రూపంతో ప్రత్యక్షమవుతుంది. దానికేంలే.

కిశో:—మీరుకూడా పండితులేగా!

రామ:—పండితులంటే నేనూ సంస్కృతంలో కావ్యాలయి చూచాను, వేదం చదువుకొన్నాను. కాస్త కాణాద తర్కం, పూర్వమీమాంస, సిద్ధాంతకౌముదిదాక పాఠం చెప్పకొన్న

వాణ్ణే! ఏమిటో మా కాలం వెళ్ళిపోయింది. నాయనా! మావాణ్ణి నీవెంట తిప్పుకొంటూ వున్నావుగదా? కాస్త కవిత్వంలో ప్రవేశ పెట్టరాదూ ?

కిశో:—చెపితే వస్తుందటండీ! కవిత్వం. తాముకూడాఅలా సెలవిస్తారు.

రామ:—నిజమే! నాయనా! నిజమే! అదిపురాకృతసంచితం. తల్లిదండ్రులుచేసిన పూజాఫలం. నేర్చుకొంటే వస్తుందీ! కవితయున్నదే నాయనా స్వభావసిద్ధంగా పుట్టుకువచ్చే ఆవేశప్రవాహం. ఈపండితులంతా రాస్తుయుంటారే చొప్పదంటు కవిత్వాలు.

శ్లో॥ కింకవేస్తస్య కావ్యేన కిం కాండేనధనుష్మతః
పరస్యహృదయే లగ్నం నఘూర్ణయతి యచ్ఛిరః.

అన్నట్లు, మాట బయలుపడితే ఒళ్ళు పులకరించాలి, ఏదీ నాయనా నీనోట ఒక్కపద్యం.

కిశో:—వినండి ఈ మధ్యరాశా; భారతీలోకూడ పడ్డదిలెండి.

రామ!—ఏదేదీ ?

కిశో— చీకటినవ్వుతోడ తమసీ మధురంబగు నాయెడందలో
తేనలు తేరులై కలువరించుచు నున్నది భావహంస, భృంగీ కలనాదఝుంకృతుల గేరెడు ముగ్ధగళంబు వీణతో
నేకముజేసి వాలగదవే ; తలక్రిందుగ గుండెకొమ్మ్యాకుక్.

రామ:—ఏదేదీ ! నాయనా ! ధార మనోహరంగా యున్నది. కాస్త అర్థంచెప్పి, తాత్పర్యంకానీ.

కిశో:—అర్థాలకు తాత్పర్యాలకు తయారవుతారనే మీవద్ద మా కవిత్వాలు వినిపించంది. ఆ రోజులుపోయినవి. విన్నారూ ?

పద్యం వింటే పసలగొట్టమన్న మాటే పద్యమంటే! అదొక జీవమున్నవ్యక్తి. దాన్ని ముక్కలుచేయడంకూడా జీవహింస.

రామ:—ఏమిటీ! ఇక తాత్పర్యాలు అర్థాలే యుండవా! యేమిటి మీ కవిత్వాల్లో?

కిశో:—హృదయానికి మాత్రమే తెలియాలి. తాతగారూ! తాము తియ్యని మామిడిపండు నారగించారను కోండి. దాని రుచి యెట్లాగుంటుందో చెప్పగలరా? అది జిహ్వకే తెలియాలి, అంతే ననుకోండి.

రామ:—(తనలో) ఆహా కుర్రవాడు నాకేదో టోపీ వేయబోతు న్నాడూ! ఔరా! పిడుగా! (కిశోరునితో) నాయనా! నేను కాస్త డొక్కశుద్ధి గలవాడనే గాని కేవలం శుంఠనుగాను. అన్నిటికీ తలూచడానికి అర్థంలేని పద్యమేమిటంటూ. ఇక కవి సమయం మాత్రముంటుందీ! ఏదీ! ఏదీ! చీకటినవ్వూ (యోచించి) నీ పేరే మన్నావూ, నాయనా.

కిశో:—కిశోరకుమారుడు.

రామ:—కిశోరూ! నవ్వును తెల్లనిపదార్థాలకు పోలుస్తారే, చీకటితో పోల్చావేమిటి?

కిశో:—అందుకే మీకు తెలియదన్నది. కవి సమయాలకు స్వస్తి చెప్పి చాలాకాలమైంది. మేము వ్రాసేదే ప్రమాణం, సమయ మూనూ.

రామ:—సరి, సరి. నాయనా! అది ఆదరణీయ మౌతుందా?

కిశో:—ఆదరించే దెవరు? కవి యొకరి ఆదరణకోరడు, కోరాడంటే వాడు కవిగాడని మా సిద్ధాంతం.

రామ:—పండితాదరణ లేదూ?

కిశో:—ఎవడు పండితుడు? వాడి ఆదరణ మెవరికావాలి? పండితు డంటే మాకుమంట. అతడొక పాతపుంత, తాతలనాటి తాటాకు, ఒక నిఘంటువు, సంస్కృత సరస్సులో నొక మొసుబోతు.

రామ:—నీమాటలు నాకాశ్చర్యంగా యున్నవి.

కిశో:—అవునండీ! మీకు రాళ్ళు గుండ్లు దొర్లించాలి, బొప్పి కట్టించాలి. బంధాలు, అలంకారాలు, సర్కసుఫీట్లుకావాలి. అప్పుడు గాని నచ్చదు.

రామ:—వ్యాకరణమేమన్నా చదువు కున్నావూ?

కిశో:—ఎందుకూ? వ్యాకరణం ఏడవనా?

రామ:—అయిపోయె. వ్యాకరణమూ చదవక, చంధస్సుచూడక కవిత్వమా? ఇక కవి కానివాడెవడు?

కిశో:—అయ్యోనాటి కందరు కవులవుతారు. మీతో నాకు వాద నెందుకు?

రామ:—అబ్బాయీ! నీవెంత ప్రజ్ఞగలవాడివైనా పెద్దలను తిరస్కరించరాదు. నాయనా! వారు పెట్టిందే భిక్ష. నీవాద ధోరణి చూస్తే పూర్వం కవులే లేరని తేల్తుంది. పూర్వం వాల్మీకుల వారు కోపావేశమున నిశాదుణ్ణి శపిస్తే

శ్లో. మానిషాద! ప్రతిష్ఠాత్వ మగమశ్శాశ్వతీ సమాః
యత్క్రౌంచమిథునాదేక మవధీః కామమోహితం.

అను శ్లోకమై వెడలివచ్చిందట. ఒక్కనిషాదుణ్ణి సంహరించే అర్థమే కాకుండా రామాయణము, షట్కాండలు, భాగవతా

ర్థములు గల కావ్యారంభశ్లోకమై పరణమించిందట. విన్నావూ ? నాయనా! చిన్నవాడవు ఆలోచించకుండా చెపితే నూరర్థాలు ఆలోచిస్తే వెయ్యర్థాలు ఉండేవి. వారికి మనకు పోలికా ?

కిశో:——మీతో నాకెందుకు వాదన. ! మీ అబ్బాయివస్తే ప్రమో మడితో మాట్లాడుతూ యుంటానని చెప్పండి సెలవు.

(అని లేవబోవ)

రామ:——మంచిది. నాయనా! ప్రమోదుడి భార్య కెలావున్నదో! పాపం, మొన్న క్రిందబెట్టా రన్నారు.

కిశో:——ప్రమోదుడదృష్టవంతుడు; కాస్త నెమ్మదిగానున్నదట.

రామ:——(వింతగాచూచి ముక్కునవ్రేలుపెట్టుకొని) చూచావు నాయనా! ఆయుర్బలం హాయ్! హాయ్! మొన్న కామశాస్త్రి వారింటికెళ్ళివస్తూ చెప్పాడు; నాకూ తెలియదు.

కిశో:——ఎవరూ! కామశాస్త్రిగారా! ఆయన తిరిగిందానికి కారణ మున్నది లెండి; దయతలచికాదు. ఆంజనేయస్వామి కాకు పూజకూడ మ్రొక్కుకొన్నాట్ట. వట్టిదుర్మార్గుడు.

రామ:——ఏంకారణం (స్మృతినభినయించి) ఊఁ, హూఁ. అమ్మాయికి సమర్తాడే యీడువచ్చిందని ఈమధ్య సంబంధాలకనితిరుగుతూ యున్నాడులే.

కిశో:——అదే! ప్రమోదుడికిత్తమని.

రామ:——వారి సంబంధం మంచిదేకాని తూగేవాడేనా !

కిశో:——తూక్కేం. ఈమధ్య ప్రైవేట్లుచేసి బాగా సంపాదించాడు లెండి. మరినేనువస్తా (అని వెళ్ళిపోవును)

రామ:—(తనలో) కుఱ్ఱవాడుబుద్ధిమంతుడే! పూవుపుట్టంగానే వాసన (దృష్టిమాంద్యము నభినయించి) ఆ వెళ్ళేదెవరు చెప్మా? ఎవరండీ! వెళ్ళేది?

(కామశాస్త్రి ప్రవేశించి)

కామ:—ఆ చయన్లుగారూ! నేను కామశాస్త్రిని.

రామ:—ఆ మీరా! మాట, దయచేయండి. ఇప్పటిదాక మీకోసం గతే మాట్లాడుతూయున్నాం: అలాకూర్చోండి.

కామ:—(కూర్చుంటూ) పనిమీదవెళ్తూయున్నాను, విన్నా కాని వ్వండి.

రామ:—ఆంజనేయాలయానికా అండీ. ఈవేళ శనివారమా?

కామ:—ఆలయానిక్కాదు, వల్లకాటిక్కాదు. అయినా, ఈవేళ శుక్రవారంలెండి.

రామ:—బ్రహ్మశాస్త్రిగారమ్మాయి కేలాయున్నదో, భోగట్టా చేశారూ?

కామ:—(మొగంచిట్లించుకొని) ఏందానికి గుణంతిరుగుమొగమైందట, ఇదిగో! చచ్చె. అదిగోచచ్చెనన్నారు. చావనూలేదూ, పాడూలేదూ.

రామ:—ఇక పరవాలేదన్నమాట?

కామ:—ఆ దానికిక రాళ్ళుబొడిచినా చావులేదు.

రామ:—పోనివ్వండి! పాపమా మగడదృష్టవంతుడు. అదిచస్తే మనకేమొస్తుంది. "సర్వేజనాస్సుఖినో భవంతు" అన్నాడు.

కామ:—మనకొస్తుందనికాదు. మాటసామెతకన్నా.

రామ:—మీరేదో ఆశపెట్టుకొన్నారని విన్నాలెండి.

కామ:—ఆ: అన్నీ మన మనుకొన్నట్లే జరుగుతాయటండీ, ఏమిటో అంతా తల రాతకొద్దీ.

రామ:—అంతేలెండి. తామేమో శనివారన్నాడు అకుపూజచేయిస్తా మన్నారని ఆచార్యులవారన్నారు. నిజమేనాఅండీ ?

కామ:—(చిరాకుపడి లేచి వెళ్ళుచూ) ఆకుపూజా లేదు. అధ్వాన్నం లేదు. వస్తా (అని నిష్క్రమించును)

రా:—(ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ)
ఇదీ మావారి తంతు.

అతివ మరణంబు తథ్య మిథ్యానభమున
వీడునిర్మించె కూంతురి పెండ్లి మేడ
అక్కటా! కాలమహిమ, స్వార్థాతిశయత
మానవుండెంచునో! చావులేని తనము.

(తెరజారును)

తృతీయాంకము

ఒకటవ రంగము

(నవయౌవనవతి కల్యాణి పెరటిలో పూలచెట్లకు నీళ్ళు పోయుచుండును. శ్యామల గడపలో నిలచిచూచుచుండును.)

కళ్యా:—నువ్వు మృత్యుముఖంనుంచి బయటబడ్డావం తేచాలు లేవదినా! మాఅన్నయ్య కన్న నేనే అదృష్టవంతురాల్ని. నువ్వు తప్ప నన్నోదార్చేవా రేరి? మాఅమ్మ నాస్థితికి అప్పుడప్పుడు కన్నీరువిడుస్తుందిగాని రామ! రామ! మానాయన నా అతి గతి ఆలోచిస్తాడూ? (వదినవంక తిరిగి దీనవదనయై) వదినా! మొన్న అందరికి అన్నిపట్టుచీరలు తెచ్చి, ఈసైనుపంచలు నా మొగానపారేసి ముండా? ఇకనీవివి కట్టుకోమని ...... (కంట నీరు పెట్టుకొనును. శ్యామలతన పైటకొంగుతో కండ్లు తుడుస్తూ)

శ్యామ:—పోనీ వే. తల్లీ! ఏడవకు; ఒకనాటిదా!

కల్యా:—(తిరుగ నీళ్లుబోయుచు) ఈ మల్లెమొక్క గుబురుగట్టి గుమ్మటంలాగ ఎంతముచ్చటగానున్నదో చూడువదినా!

శ్యామ:—పసిపిల్లలకుమలెచిన్నప్పటినుంచి పెంచిందినీవేగా! అమ్మా! నీకడుపులో కోరికలెట్లా పూచాయో! అవి అలాపూచినవి.

కల్యా:—(సంతోషపడుచు) వదినా! ఈ సంపంగి మొగ్గవేసింది. (వాసనచూచి) ఒళ్లుపులకరించేవాసన దొడ్డంతా చిమ్ముతుంది. (నిదానించి కలయజూచి) పాప మీపారిజాత మెండిపోయింది. ఏమే! పారీ! నీమొగుడు చచ్చాడూ?

శ్యామ:—నీకర్మమిలాకాలిందికాని ? వాటికేమి? వితంతువులను వేధించుకుతినే హిందూసంఘములాగా ఈ ఎఱ్ఱగన్నేరు ఎట్లా ధుమ ధుమలాడుతూ పుట్టిందోచూడు.

కల్యా:—అచ్చు మెరుపుకూడాకాదు. ఆకోపంలో నవ్వుకూడా యున్నది. (అని నవ్వి నీరుపోయుచుండును.)

శ్యామ:—(కల్యాణి శరీరశోభను పాలించిచూచి) తనలో ఆహా! మాకళ్యాణి రూపమెంత దర్శనీయంగాయున్నది.

జిలుఁగు మాంధాళి జలతారు చీరలోనఁ
బొదివి సేవింపఁ దగు మల్లెపూలగుత్తిఁ
బీనుఁగుల మీఁద గప్పు పాపిష్టికలుష
వస్త్రపు ముసుంగులోఁ జుట్టి వయిచినారు.
లోక మెఱుఁగకముందె, ఈలోలనయన
పసుపుఁ గుంకుమ సిరిఁగాల్చి వయిచినారు
విశ్వమోహనముగ మొగ్గ వేయుచున్న
యౌవన విలాసమును మాన్ప నలవియగునె
ఆ ప్రసన్నేక్షణముల శైత్యంబునందు,
నుబుకుచున్నవి, వేడి పయోధరములు
ఆ వినూతన యౌవనోద్యాన సీమ
గ్రక్కుచున్నారు సూర్యుఁడంగారవృష్టి,

(కన్నీరు తుడుచుకొని) కల్యాణీ ! ఇక నీళ్ళుమానేయి; నీరుచిచ్చు పడుతుంది.

కల్యా:—వదినా! నువ్వు జబ్బుపడ్డాక వీటి మొకముచూచిన వాళ్లెవరు ? మళ్లా ఈవారంనుంచేగా పోయడం, అంతవరకు మొక్కలు కొన్ని యెండిపోయినవి.

శ్యామ:—కల్యాణీ ! ఏచుట్టపుచూస్తే నీకేంలాభం. నీ అచ్చట ముచ్చటలణిగి ఆరేండ్లయినవి.

కల్యా:—(నీళ్ళుపోయటంమాని ఒకచోట కూర్చుండి) నాకులాభం లేకపోతే మీరున్నారుగావదినా! మిమ్మల్ని చూచి సంతోషించ కూడదూ? మాపుణ్యం మంచిదవడంచేతగాని వదినా! నీవు దక్కుతా వనుకొన్నామా? పూలుపెట్టుకొని మాకండ్లపండువు చేస్తా వనుకొన్నామా? (రహస్యంగా) వదినా! మానాన్నటా? డాక్టరుగారులాభం లేదనంగానే! వాడెవడో సంబంధానికి వస్తే కట్నాలుకూడ బేరం చేశాట్ట, ఇంతపాపమెక్కడన్నా యున్నదీ? (అని ఆశ్చర్యము నభినయించును)

శ్యామ:—హిందూ సంఘమంటే మనుషుల్ని ప్రాణాలతో పీక్కు తిను క్రూర పిశాచంగాదా ! వెఱ్ఱిదానా ? ఆడదై పుట్టడమే మహాపాపమనుకో. అందులో బ్రాహ్మణకొంపలో పుట్టడం నీచా తినీచం. ఈదుర్మార్గులు చేసే పాపాలన్నా యిన్నా. పట్టుపరుపుల మీందమహాసున్నితంగా గోమునబెంచిన కన్నకొడుకును, ప్రాణం పోతూయుంటే విసరి నేలమీద పార వేయడమేగా ? ఆ మంచంమీద చావనీయరాదూ— వీళ్ళపుట్టేం మునుగుతుంది ?

కల్యా:—(జ్ఞాపకము తెచ్చుకొని) అయ్యో ! మొన్న నిన్న క్రింద పెట్టమని మొదలుపెట్టారుగా ! ఎవరో ఒహాయన

శ్యామ:—ఎవరో ఒహాయనేమిటి ? ఆయనే సంబంధానికివచ్చింది. మీ అన్నయ్యకు మామకాబోతూ మానివేసినాడు. (అని నవ్వును)

కల్యా:—(నవ్వి) ఎట్లాగు! నీ కష్టాడే తెలిసింది.

శ్యామ:—ఊరంతా యెఱుగుదురు.

కల్యా:—అట్లనా! వదినా! ఆయనామాటనంగానే! అన్నయ్యవల్ల గాదని గ్రుస్సిరిమాండు. మానాన్నకూడ పెట్టించాలనేక్రింద.

శ్యామ:—మంచాలమీద చస్తే తక్కిన కులాలకు లేనిఅరిష్టం వీరి కెక్కడనుం చొస్తుందో, అమ్మాయో! ఆచారాలన్నీ ఆత్మ నాశనాలకు, పరనాశనానికి కారణభూతాలు. ఎవడయినా మీఅన్నయ్యబోట్టి కాస్త బుద్ధిగలవాడుకాదన్నాడా? చూడు వాని బ్రతుకు. ఇనపముక్క కాకుల్లాగా పట్టుకొని దుంప తెంచి గంపకెత్తుతారు. జంధ్యాలు తెంచుకొంటారు. నాలుక కాలు స్తామంటారు. నోరెత్తితేశాస్త్రాలు పురాణాలు, ఓ స్నానం చేయిస్తారుశ్లోకాల్తో, ఆతాటాకుకట్టలే నీకీతిప్పలు తెచ్చినవి.

కల్యా:—వదినా! నీవెంత ఆలోచన గలదానివి? నీకడుపులో ఎంత విషయముంది? అమ్మో! అమ్మో! ఈజ్ఞానమంతా బుగ్గపాలు చేసుకొనేవాళ్ళము కాబోలు (అని కౌగిలించుకొనును)

శ్యామ:—అమ్మాయీ! ఆయుష్షుంటే, రోగమేంచేస్తుంది? (కండ్లవంక జూచి) కల్యాణీ! కళ్ళెందుకమ్మా! ఎఱ్ఱగాయున్నవి. నిద్ర పట్టదూ?

కల్యా:—(కన్నీళ్ళు పెట్టును.)

శ్యామ:—ఏమిటమ్మా! చెప్పవు? నీ కష్టమేమిటి నాతో చెప్పు; నీ తల్లిని నేనే ననుకో (బుజ్జగించును)

కల్యా:—(చీదివేయుచు) ఏమున్నది నారాతకే.

శ్యామ:—దానికెవరేం చేయగలరు? ఊరుకో అమ్మా, ఊరుకో.

ల్యా:—ఇన్నాళ్ళు నాకేమి తెలిసేదికాదుగాని......

శ్యామ:—ఆ, ఆ. ఏమిటమ్మా? చెప్పు.

ల్యా:—రెండేళ్ళయింది. రాత్రిళ్లు నిద్రపట్టదు వదినా?

శ్యామ:—(ఆకళింపు నభినయించి) అవునుతల్లీ! అవును. నీ యావనము, నీచక్కదనము, నీసుఖము కూాకటివేళ్ళతో పెరికి ఆహుతి చేసుకొన్నారీ దుర్మార్గులు. ఈ సంఘశక్తికి కన్నులున్నవి గాని కరుణలేదు. హృదయమున్నది గాని వజ్రకల్పం.

కల్యా:—వదినా! అన్నయ్యా, నీవు చిలుకా – గోరువంకల్లాగ యుంటుంటే మా వదినె ఎంత అదృష్టవంతురాలని అనుకోంటూ, నే...ను ఎవరితో ముచ్చటాడేదని...నా చక్కదనము చూచి మురిసేవ్యక్తేదీ? (సంతోషము నభినయించుచు) మొన్ననేవదినా! మొన్ననే మీారంతాగుడికెళ్ళారే ఆవేళే, అద్దం చూచుకొంటే నాయొళ్లు, నాకళ్ళునాకే ముద్దొచ్చింది. (చనువు చూపుచు) కడుపులో పెట్టుకోవాలిసుమా! (అని చేతులు పట్టుకొనును)

శ్యామ:—(బుజ్జగిస్తూ) కల్యాణీ! నన్ను నమ్మవూ కడుపుచించుకుంటే కాళ్ళమీాద పడదూ!

కల్యా:—ఆపాళంగా! మొన్న నాన్నగారమ్మకు తెచ్చిన పట్టుచీర కట్టుకొని, సొమ్ములన్నీ పెట్టుకొన్నా! అబ్బా, ఏమనిచెప్పేనే వదినా! అప్పుడు నాలోపొంగిపోయిన దుఃఖాన్ని అంతలో ఎక్కణ్ణుంచొచ్చిందో, దయ్యంలాగా మానాయనమ్మ. గబాలున యింటజొరబడి నగలన్నీతీసేశా: ఆతొందరమీాద కమ్మ గూడా గీచుకుపోయింది చూడూ.

(అని చూపును.)

(సమ్మతిని సూచించి)

శ్యామ:—పోనీలే అమ్మా! పోనీలే! ఈరాక్షసులకంట బడ్డావుగావు.

కల్యా:—వదినా నాకు మొగుడట, వాడుచచ్చాడట! ఎవరే! ఈ తతంగమంతా ఎప్పుడో జరిగింది.

శ్యామ:—(విచారము నటించుచు) ఎందుకులే! అమ్మా!

కల్యా:—చెప్పువదినా!

శ్యామ:—నేను కాపరానికి వచ్చి నేడూ! నీవు మూడేండ్లదానివి. మీ మేనమామ ఒకడుండేవాడు. డెబ్బైయేండ్లకోతి. పెండ్లామేమో చచ్చిందిట వాడికి. మీ అమ్మ నా అన్నయ్యా దూరమైపోతాడూ, దూరమైపోతాడూ నాకల్యాణి అచ్చట ముచ్చట చూచుకుంటానంటూ సాగించింది మీ నాన్నగారితో పోరు, సరే, యికనేముంది బ్రాహ్మణ్ణి పిలిపించి, శుభముహూర్తం పెట్టించి, కండ్లుతెరవని కసిగందు న్నిన్ను వాడిమొహాన బెట్టి, నీళ్ళు విడిచారు. ఎందుకా కథంతా; దాని ఫలితంగా నీకు...

కల్యా:—(వింతగా చూస్తూ) మా అమ్మే నన్నమాట నా గొంతు కోసింది?

శ్యామ:—అమ్మే! ఇంకెవరూ? మేనరికం మేనరికమని నిన్నేట్లో ముంచింది.

కల్యా:—ఎంతపని జరిగించింది మా అమ్మ!

శ్యామ:—పోనియ్యమ్మా! అయినపెండ్లికి మేళమెందుకు? తలచుకునే కొద్దిదుఃఖం (అత్త నుద్దేశించి) తానుమట్టుకు నీరాత యిట్లైందని లోపల్లోపల కుమిలి కూలారిపోతూనేయున్నది.

కల్యా:—వదినా! ఇంతపాప మెుజికట్టు కొంటున్నారే; తెగించిన వాళ్ళ నేమిచేస్తారో! వీరు, వీరి ఆచారాలు.

శ్యామ:—సినాదం. చూస్తున్నాముగా ఒకరొకరి మిండుకులు. అమ్మాయీ! అంతా చిదంబర రహస్యం.

కల్యా:—(కొంచెముతాళి పూలమొక్కలవంకచూచి) వదినా ? ఆపూలొక్కమారు తల్లో పెట్టుకోనా? చూస్తూ యుంటావా అమ్మ వాండ్లొస్తారేమో!

శ్యామ:—అయ్యో పిచ్చితల్లీ! నీ కెంతాపేక్షగా యున్నదో పెట్టుకో అమ్మా పెట్టుకో.

కల్యా:—(లేచివెళ్ళి పూలుకోసుకొనియేడుస్తూనిలుచుండును.)

శ్యామ:—(దగ్గరకుపోయి) అమ్మా! ఏడవకూ నీవొక అభాగినివి. నిన్నుచూచి నీతోపాటు యేడ్చేవారమే గాని, నీ రాతతుడిచే వారమూ తల్లీ! ఈ మహాప్రవాహానికి కట్టవేసే మహానుభావు డెవడు? (అని పూలు కొప్పున బెట్టును.) మహానుభావుడు వచ్చి యే లోకానున్నాడో, వీరేశలింగం పంతులుగారు. వితంతు శరణాలయాలుపెట్టి ఎన్నిప్రాణాల్ని నిలిపాడు. అయ న్ను మట్టుకొక అవస్థపెట్టి యెుకఅవస్థపెట్టక విడిచారూ, ఈ నరమాంస భక్షకులు. అంతులేనా! వ్యాజ్యాలేనా? వీళ్ళ తాళ్ళుతెగ.

(బుచ్చిరామమ్మ ప్రవేశించును)

బుచ్చి:—(పారజూచి) అయ్యో! అయ్యో! అదేమిటే! శ్యామలా నీకేం మతిపోయిందా యేమే. రామ! రామా! మీామూమ

చూస్తే బ్రతుకనిస్తాడా! (అని గబగబ వెళ్ళి పూలన్నీ తీసి పారవేయును)

శ్యామ:—(తొలగి నిలుచుండి) ఎవరూ లేరని అత్తయ్యా తాను ముచ్చటపడుతుంటే...

బుచ్చి:—(కోపముతో) ముచ్చటపడుతుందని మొగుణ్ణికూడా తెచ్చే దానివి లాగున్నావే! ఇవేంపనులే? ఎవరన్నా చూస్తే నవ్వి పోతారు. మనకొంప కెవరైనా వస్తారటే.

కల్యా:—(పూలన్నీ యేరి) ఇవిగో నీ మొహాన్న పోసుకో. నేనునీళ్ళు పోసి పెంచాలి; మీరు పెట్టుకొని కులకాలికాబోలు.

బుచ్చి:—(కౌగిలించుకొని ఓదారుస్తూ) నీకర్మమలా కాలిపోయింది గాని అమ్మా! కల్యాణీ! నీవికావంటే ఇవన్నీ (అని తీసుకొని వెళ్ళును.)

అవనిక పడును.

రెండవ రంగము

(ధుమధుమలాడుచు బ్రహ్మశాస్త్రి వసారాలో తిరుగుచుండును.)

బ్రహ్మ:—వెధవకొంపైపోయింది. వెధవకొంప (భార్యనుద్దేశించి) పొద్దువారి పోయిందే. ఒశేవు. ఆచార్యులవారు నాలుగు మార్లు కబురంపారు. ఈ ప్రమోదుడెక్కడ చచ్చాడూ? వీడిపెత్తనాలేమో? వీడేమో? స్నానంలేదు సంధ్యలేదు. మాలవెధవల్తోస్నేహం మైలగుడ్డల్తో యింట్లోజొరబడడం. వీడిమూలాన పావనమైన నాఆచారం గంగ పాలౌతుంది.

(తె ర లో)

ఉండండీ! ఆలాగే కేక వేస్తారు. పనింకా తెమల్లేదూ. గుడికింకా ఎవరు బయల్దేరినట్లు లేదు లెండి.

బ్రహ్మ:—ఛీ భ్రష్టముండా! మాలముండా! వాగుతావు మళ్ళా (అని పంప్లు గొంతికి) నువ్వేకొంపకు చేటయ్యావు.

(సైకిల్ తో ప్రమోదుడు ప్రవేశించును.)

ప్రమో:—ఏమిటినాన్నా! కేకలు.

బ్రహ్మ:—ఏమిటా! ఏవన్నైందిపూజకు బయల్దేరమని మొత్తుకోవడం. పాడుముండలన్నీ యింట్లోచేరిఒక్క పనిసక్రమంగాసాగనిస్తారట్రా వీళ్ళ తాడు తెగా:

ప్రమో:—(సైకిలు గోడకు జేరవైచి ఒక కుర్చీలోకూర్చుండి) వస్తారు లేనాన్నా.

బ్రహ్మ:—ఒరేవ్ ప్రమోదా! నీకూ దేముడూ దయ్యమంటూ ఏముఖల్లే? ఆమైలబట్టలువిడచి స్నానంచేసిరారా మాకర్మమేమో గాని రామ! రామ! ఎక్కడన్నా కృష్ణా! రామా, గోవిందా! అనుకొంటాడేమో మాఅబ్బాయి శ్రవణానందంగా విందామంటే ఎన్నడూ, వట్టి ఆకతాయివై పోయా వేమిరా?

ప్రమో:— (మొగము చిట్లించుకొని) నువ్వనుకొంటున్నావుగా పొద్దుకు పదిసార్లు దేముళ్ళూ దయ్యాలూనూ. ఈ దేముళ్ళనుంచే దేశమిలా పాడైపోయింది.

బ్రహ్మ:—(ఆశ్చర్యముతో) అయిందే ఇక దేముడే లేడుట్రా! నీ చదువు చట్టుబండలుగానూ అనిపించావే ఆఖరుకు.

(అని ముక్కుపై వ్రేలు నుంచుకొనును.)

ప్రమో:—ఎవరా దేముడు. ఇప్పుడుమీరు పూజకు బయల్దేరే దేముడేనా? అక్కడ దేముడులేడూ? మీది పూజకాదు.

బ్రహ్మ:—అయితే ఈ పూజంతా వ్యర్థమేనా?

ప్రమో:—వ్యర్థమో! కాదో నాకు తెలియదు. నేనుమట్టుకు పూజించను.

బ్రహ్మ:—ఓరి మాలవెధవా! మాలవెధవలు, మాలచదువుల్చదివి బోల్డి వేదాంతాలు పెడవాదాన్లూ చేస్తూవుంటూరు పాలసముద్రంలో విషంలాగ పుట్టావేమిరా! మాకడుపునా!

ప్రమో:—మాలవెధవలు మాలవెధవలంటావే వాళ్ళు మనుష్యులు కారూ! వాళ్లది చదువుకాదనా? నీదేచదువు, నీవేనా మనిషివి? ఒకప్రక్క సోదర మానవుణ్ణి యేడిపించడం మరోవంక పూజలూ పునస్కారాలునా! ఇంతలోయున్నది. మనవిజ్ఞానం.

బ్రహ్మ:—(తలయూచుచు) మొత్తానికి గాంధిబోధ బాగాపట్టిందే! చండాలుల్ని నెత్తికెక్కించుకొంటా నంటావేమిరా! వాడెవడో కూశాడనీ.

ప్రమో:—మొన్ననా పెండ్లానికి జబ్బొస్తే డాక్టరుకాళ్ళకు నమస్కారంచేశావే! మందులన్నీ త్రాగించావే! మరిడాక్టరెవరను కొన్నావు?

బ్రహ్మ:—(ఉలికిపడి) డాక్టరేకులస్థుడూ! నాయుడుకాడూ!

ప్రమో:—ఇదీ మన వివేకం, నాయుడుట, అరవమాలవాడు, తెలిసిందా? యింకనైనా?

బ్రహ్మ:—(ఆశ్చర్యపడుచు) ఓరి వీడితస్సాగొయ్యా! మాలముండాకొడుకూ, పిళ్లేగారు పిళ్ళేగారంటుంటే......మరి నీవన్నా చెప్పగూడదుట్రా, కొంప ముంచేశావూ. (సైగచేసి) ఇక

నూఁకో, ఎవరన్నా వింటారు. కాబట్టే ఏమో తెలిసినవాడి లాగా అది ఇది పరీక్షచేసి నాలుగొందలూ మ్రింగి రాత్రిపది గంటలకు వస్తుందన్నాడూ, చావ లేదూ! పాడులేదూ.. వీడి మాటనమ్మి నేనవతల మాటకుండయిచ్చా! మాలవదువు లంటే మావాడికి కోపమొచ్చింది. ఇంతలోయుంటవి వీరి తెలి వితేటలు. (కొంత యోచించి తలయూచి) మొన్న నెళ్ళాడే డాక్టరు! బేష్! ఎట్లైనైన బ్రాహ్మడు, బ్రాహ్మడే! పున్నమ్మ గారమ్మాయి చస్తుందంటే, చచ్చితీరింది. (ప్రమోదునితో) ఎల్లాగో ఒహాట్లాగు ఆపదగడిచాం.

ప్రమో:—ఏమిటి, నాయనా? నాకు తలదిమ్మెక్కిపోతుంది. మీవ్య వహారాలు చూస్తుంటే అవసరాన్నిబట్టి సద్దుకు పోతుండాలీ? అవసరంతీరినాక నిష్ఠతోనీల్గాలి? కా స్తజ్ఞానంగలవాడికి తెలు స్తుందే మీస్వార్థం. (జ్ఞప్తినభినయించి) మరిగాంధియుద్య మాని కనగానే, వేయిన్నూటపదార్లిచ్చి నీపేరుకూడ దేశ భక్తుల చిఠాలో వేయించుకొన్నావే అదేమిటి?

బ్రహ్మ:—ఆ. ఏదో వేశాం అయిపోయింది. స్వరాజ్యం స్వరాజ్య మని అంతాఅంటుంటే ఆశపడ్డా. ఫుటికిక్కన వస్తుందేమో నేనాక ప్రక్కయేలవచ్చుగదాఅని. స్వరాజ్యం స్వరాజ్యమని గోలపెట్టినముండాకొడుకుమధ్య హరిజనోద్ధరణము, దేవాలయ ప్రవేశమని చొప్పించాడేమిటి, వర్ణసంకరం చేయడానికి.

ప్రమో:—స్వరాజ్యమేమో కావాలికాని, దేవాలయాల్లోకి మా త్రం హరిజనులు రాకూడదూ? అప్పుడు వర్ణసంకరమౌతుంది ఎంతక్రూరమైందినాన్నా, మనసంఘం! ధర్మమో ధర్మమో

అని అఘోరిస్తారుమళ్లా మనధర్మమిూలాతగులడిపోతుంది. ధర్మదేవతకు నాలుగుకాళ్ళని శాస్త్రాలలోరాశారే. ఆపోల్కా మహాకుదిరింది పశుధర్మంగనుక.

బ్రహ్మ:—నువ్వుకూడా ఆరునెల్లు జైలుకెళ్ళి వెలిగించావుగా? మరి మూచేశావేం. అంతధర్మాత్ముడివి.

ప్రమో:—నీబోటి మోసగాళ్ళంతా చేరితేనూ! నాబళ్ళుమండి మూనేశా.

బ్రహ్మ:—(చురచుర జూచి) మోసగాడివీ! మోసగాడివి. ఆ! ఆ! ఒరే! మాట ల్తిన్నగారానీ.

ప్రమో:—మున్మాటికి మోసగాడివి; సనాతన్లంతానూ.

బ్రహ్మ:—ముష్టివెధవ్వు నువ్వంటే అవుతుంది. ఈసనాతన్లంతా యుండబట్టే, హిందూమత మింతవఱకు నిలువగలిగింది. నీబోటి పాషండవాదు లెందరు పుట్టిగిట్టలా? పెద్దల్నుదూషించరాదురా? నీకెంత అహంకారం తలకెక్కినా ఆయుఃక్షీణమంటారూ ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే. అన్నాడే కృష్ణపరమాత్మ! తాను మళ్లా అవతార మెత్తిందాకనే మిూవాగుడు.

ప్రమో:—(తిరస్కారంగా) అబ్బో! కృష్ణ పరమాత్మగా దవతరించేది. పాపమా కృష్ణు డేకాలాన్నో తెల్లవాడ్చుకుపోయి కథావశేషుడయ్యాడుగాని కర్మంజాలక మళ్లా పుట్టడమే నిజమై మిూమధ్యనే కాపురం పెట్టేడా సరి మూడోనాటికి వెలివేసి కూచోబెట్టి తీర్తారు. భారత యుద్ధంలో చక్రంపట్టనివాడు చక్రంపట్టి, మిూకు పిండిపెట్టేవాడే.

బ్రహ్మ:—కృష్ణపరమాత్మనే తిరస్కరిస్తున్నావు. ఒరేవ్ కళ్లుపోతవి సుమా!

ప్రమో:—ఒక్క కృష్ణుణ్ణేమిటి? రూపరహితుడని, నిరంజనుడని, నిర్వికారుడని, అవాఙ్మానసగోచరుడని ఏవేవో పేళ్ళు పెట్టి మీరు పిలుస్తుంటారే! వాడెవడేకాని, దర్శనమీయలేని, దీనుల నుద్ధరింపలేని, మీ ఆడిన ఆటలకు, పాడిన పాటలకు తలయూస్తూ తాళం వేస్తూంటాడే వాణ్ని నేను ధిక్కరించి తీర్తా. మీ మతములతో నాకు పనిలేదు.

బ్రహ్మ:—హరి! హరీ! (అని చెవులు మూసుకొని) ఇక మాఁవన్నీ దురాచారాలన్నమాట.

ప్రమో:—కాక సదాచారాలా? అదిగో మీ సనాతను లల్లిన మహా మాయా వ్యూహంలో పడి నీ కూతురు—నా సహోదరి కృంగి, కుమిలి, అసురుసురై దీనాతిదీనమైపోయినది. దాని నుద్ధరించువారేరీ! నందికి నమస్కారము—మానవునికి తిరస్కారమా? ఎన్నిమతాలు, ఎన్నికులాలు ఎన్ని శాఖాభేదాలు ఎవరికి వారే యమునాతీరై పగఅకత్తుల కాహారమై పోతూఉన్నారు. ఆత్మనాశనమునకు, పరవంచనకు మాత్రమే యక్కరకువచ్చు సంఘముంటేనేమి? పోతేనేమి? నాకు ఒళ్ళు భగ్గున మండుతున్నది.

బ్రహ్మ:—(చెవులు మూసుకొని) హరి వీడితస్సగొయ్యా! పెద్దలెక్చరు కొట్టాడే! వెధవముండలకు పెండ్లింప్లు చేయవలసిందేనా? హరి హరీ! కొంపకెసరు పోసేవాడయ్యాడే. (ప్రమోదునితో) నీసంఘ సంస్కరణోద్యమ మంతా, ఎవరికో సనుకొన్నా;

చివరి కింటమీాదనే విఱుచుకుపడ్డది! ఒరేవ్! నీవిక నాకొంపలో తగవు; నీదారినువ్వుచూచుకో. ఈవఱదాక యింత ప్రతిష్టగా బ్రతుకుతూ ఉన్నాం.

ప్రమో:—నీకన్నముందే నేనూ తయారుగాయున్నా!

బ్రహ్మ:—తయారుగానే యున్నావ్రా!

ప్రమో:—నీ వెధవకొంపలోఉంటె, పాపంకూడచుట్టుకుంటుంది—

బ్రహ్మ:—గడచి గట్టెక్కావు. ఇక నువ్వేనేవాడవు—మేముపడేవాళ్ళము కావద్దు.

ప్రమో:—(కోపంతోలేచి) ఈ ప్రసంగమంతాకట్టిపెట్టి నా ఆస్తి నాకు రాసియ్యి. నేను వెళ్ళిపోతా.

బ్రహ్మ:—ఆస్థి లేదూ; పాస్థిలేదూ; వెళ్ళు. పౌరుషంగలవాడవైతే దావా వేసుకో పో, నేనివ్వను.

ప్రమో:—నీతల్లో పేనిస్తుంది. నీ దేందక్కడ.

బ్రహ్మ:—మాటలు ముదురుతున్నవి. జాగ్రత. విఱగతన్నిపంపుతా

ప్రమో:—ఇక నంతటితో పరువు నిలుపుకో.

బ్రహ్మ:—(పంచె పైకెగజెక్కి జందెము సర్దుకుని ప్రమోదుని పైకి దూకి జుట్టుపట్టుకొని) ఏమిట్రా! నువ్వుచేసేది? భడవా! పండ్లు రాల్తవి. ఆయి, ఆయి (అన వీపునచరువబోవ).

ప్రమో:—(విదలించికొని) మహాపైకి వస్తున్నావే! ఏదీ, రా! (అని కఱ్ఱకోసమై వెతుకుచుండును.)

బ్రహ్మ:—(భయపడుచు దూరంగా తొలగి) కపర్దార్! నీపొగరణుస్తాను. (అంటూ యింట్లోకి వెళ్ళిపోవును.)

యవనిక పడును.

మూడవ రంగము

(కామశాస్త్రిగారిల్లు తాళం వేసియుండును. ఇనుప కడ్డీలకిటికీ యొద్ద కటకటాలు పట్టుకొని రాజ్యలక్ష్మి నిలచియుండును. షోకిలా గిరిరావు సైకిలుఆనుకొని నిలచియుండును.)

గిరి:—(వారచూపుచూస్తూ సిగరెట్టుముట్టించి త్రాగుచు కామ శాస్త్రి గారెక్కడ కెళ్ళారు?

రాజ్య:—కోర్టుకెళ్ళారు.

గిరి:—బయట తాళము వేశారెందుకు?

రాజ్య:—(ఊరకుండును)

గిరి:—ఇది చాలా చిత్రంగా ఉన్నదే.

రాజ్య:—చిత్రమేమున్నది. వారిసొమ్ము వారు దాచుకొన్నారు.

గిరి:—వారు మీసొమ్ము కాదా?

రాజ్య:—అవును అయితే.

గిరి:—ఆసొమ్ము వీథుల్లో తిరుగుతూ ఉండేమి?

రాజ్య:—వారికది చెలామణౌతుంది?

గిరి:—నీకు?

రాజ్య:—నాకెట్లాఅవుతుంది?

గిరి:—ఎందుకాకూడదూ.

రాజ్య:—సంఘమలా నిర్ణయించింది.

గిరి:—సంఘమలా టోపీ వేసిందంటే బాగుంటుందేమో!

రాజ్య:—ఎవరికి

గిరి:—స్త్రీలకు.

రాజ్య:—కాదు. స్త్రీలకిది విషమపరీక్ష. ఇందులో గెలిచి పతివ్రత యనిపించుకుంటుంది.

గిరి:—(వికటంగానవ్వి) ఎందుకా సర్టిఫికేట్! పుణ్యమా, పురుషార్థమా? పాతివ్రత్య సమస్య ఒక నిషావస్తువు- అది మీఒంట నినికిపోయింది. మీరిక బాగుపడరు.

పిచ్చిదానా! అర్హమైన స్త్రీకి, అర్హమైన పురుషుడు పతి. అట్టి పతిని సేవించుటయే పాతివ్రత్యము.

రాజ్య:—అర్హతా నర్హతలకేమిలెండి.

గిరి:—నీ భర్త నీ కర్హుడేనా?

రాజ్య:—కాక ?

గిరి:—కుమ్మ ! దుమ్మ !

రాజ్య:—అర్హుడు కా డనర్హుడు, తప్పుతుందా ?

గిరి:—నిమిషంలో (అని చిటిక వేయును) ఈరోజుల్లో పాతివ్రత్యం పాతివ్రత్యమంటా వేమిటి? ఇవన్ని పెద్దలనాటి సుద్దులు. రతనాల రామచిలుకవు. విహరించడాని కెన్నివనాల్లేవు, ఎన్ని సౌధాల్లేవు. పాపం. పంజర బద్ధవైపోయావే?

రాజ్య:—ఎందుకా వనాలు? అప్రతిష్ఠకా?

గిరి:—ఇది ప్రతిష్ఠా ?

రాజ్య:—కాదూ ?

గిరి:—నువ్వు పట్టి నిర్భాగ్యురాలివని యువకలోకం కసరి కన్నీటగిస్తూ ఉన్నది. అది అప్రతిష్ఠ కాదా? జ్ఞానదృష్టికి కీర్త్యపకీర్తులు సమానములే. కీర్తికాముడపకీర్తిని, అపకీర్తికాముడు కీర్తిని

నిరసిస్తాడు. ఇందులో యేది ప్రమాణము, ఏది సంపాద్యము, ఏది త్యాజ్యము ?

రాజ్య:—మీ మాటల్లో పుణ్యాపాపాలు, ధర్మాధర్మాలు, నీతినియమాలు తుడిచిపెట్టుకు పోతూయున్నవి.

గిరి:—నా మాటల్లో బోలెడంత ధర్మమున్నది. నీతి ఉంది. ముందు ముందు నీవే గ్రహిస్తావు. నిన్ను చూస్తే నాకు జాలివేస్తున్నది. నీ మేలుకోరి చెప్తూవున్నా? నేను మోసగాణ్ణి గాను.

రాజ్య:—సంసారం పాడుచేసుకోమనడం మోసం గాక మరేమిటి.

గిరి:—సుఖములేని సంసారం విడచి, మంచిసంసారం చూచుకోమంటున్నా! ఇది మోసమెల్లాతుంది. పరోపకారి ఇంతకన్న విశేషమేం బోధిస్తాడు.

రాజ్య:—నాకు సుఖమెందుకు లేదు ?

గిరి:—ముసలి మొగుడుగనక.

రాజ్య:—ముసలిమగడు కాడు, పడుచుమగణ్ణిపీక్కు తింటూరా? అంతా మనస్సులోనే యున్నది. కోర్కె పట్టుకుంటే నిలుస్తుంది. విడిస్తే పరుగెత్తుతుంది ఇంతే.

గిరి:—కోర్కెను కొనసాగించాలిగాని పట్టుకోంటె పాపం.

రాజ్య:—మళ్ళా పాపమంటున్నారే పాపమేమిటి ? పుణ్యమేమిటి? పుణ్యాపాపాలు సమానాలనిగదా ! మీరిందాక సిద్ధాంతం చేశారూ.

గిరి:—(వింతగాచూచి) ఆహా! దెబ్బకుదెబ్బతీర్చుకుంటున్నావే ?

రాజ్య:—మీరన్నమాటేగా ?

గిరి:—అయితే నాహితమంతా పరిహాసంగా పరిణమించిందన్నమాట. ఇదే ఆడ తెలివి.

రాజ్య:—(హాస్యంగా) పరిహాసంకాదు. నిజమే. నేను చేయవలసిందేమున్నది.

గిరి:—ఏమున్నది! నీకు తెలియదూ? మగడే.

రాజ్య:—ఎవడామగడు? నీవేనా? (చీదరించుకొనుచు) ఛీ! ఛీ! పో! నీకు బుద్ధిలేదు. ఈహితబోధలన్నినీచెల్లెండ్రతో అక్కలతో చెప్పుకోవెళ్ళి. పాపం కుఱ్ఱవాడు. కడుపులో ఊహాల్చాలాఉన్నవే. ఏంప్రసంగిస్తాడో చూతామని ఊకొడ్తావుంటే. ఆహా! బజారుదాన్ననుకున్నావా? సంసారిననుకొన్నావా? అంతటితోవెళ్ళు, నీచెడ్డగూలాలొలిపిస్తా. జాగ్రత్తవెళ్ళువెళ్ళు. మాఆయనవచ్చేవేళైంది. పరువునిలుపుకో.

గిరి:—(భయపడితనలో) నేనెక్కడా మంచికిపోతేచెడుగుఎదురుగా వస్తుంది (రాజ్యంతో) కేకలువేయకు తెలియకన్నాను (అని నడుస్తూ) మీవారువస్తే డాక్టరుగారు రమ్మన్నారనిచెప్పండి.

రాజ్య:—ఏమో—నువ్వుచెప్పుకోగాడిద. పెద్దమనిషిలాగావచ్చి... (కామశాస్త్రి దూరంనుండి చూచి నిర్ఘాంతపడి నోరుకొట్టుకొంటూ గిరిరావు కెదురునడచి)

కామ:—ఎవరికోసం?

గిరి:—(జంకుతూ హీనస్వరమున) ఆ.డాక్టరుగారొచ్చారేమో అని.........

కామ:—ఆడవాళ్ళతో నీకేంపని?

గిరి:—మీారున్నారేమో అని అడిగినానులెండి?

కామ:—(ఏ మేమో గొణిగి కోపం తెచ్చుకొని మీదికి వెళ్ళుచు) ఈవీధిలో నీకేంపని?

గిరి:—(కొంచము నిబ్బరించి పరుషంగా) ఏం రాకూడదా? వీధి కొనేశావేం?

కామ:—మళ్ళామాట్లాడ్తావు! బడవా? నోరుముయ్యి, తన్నిస్తా?

గిరి:—నీ కేమన్నా మతిపోయిందా ఏమయ్యా! అన్యాయంగాతిట్టావ్.

కామ:—నీకు పోయింది. ఒళ్ళు కొవ్విన పనుల్చేస్తున్నావు. మెడ కాయ విరిచేస్తాన్. చూడునాదెబ్బ (అని మీసాలుదువ్వుచు పైకిపోవును.)

గిరి:—కోపం తెచ్చుకొని నీకు ఒళ్ళుసిమసిమలాడ్తూం ఉన్నట్లున్నది.

కామ:—అట్టే వాగావంటే పూడ్చి పెట్టేస్తా.

గిరి:—పో పో! అంతటితో పో. ఊరుకొంటున్నానని దూకుతున్నావే!

కామ:—ఏమిచేస్తావురా, వెధవ, రా. పేగు త్తీసేస్తాఁ.(అని నెట్టును)

గిరి:—ఆ,ఆ.ఏమిటి?(అనిజుట్టుపట్టుకొని క్రిందపడ వేసివీపునగ్రుద్దును)

కామ:—ఏమేవ్ :ఓ శేవ్: బయటికి రావూ వీడుచూడూ.

గిరి:—(గ్రుద్దును)

కామ:—చావు గాడిదకొడకా?

గిరి:—(గ్రుద్దును)

కామ:—చావు గాడిదకొడకా?

గిరి:—(విడిపించి జారుకొనుచుండును.)

కామ:—(లేచి దుమ్ము దులుపుకొంటూ గిరినిచూస్తూ, ఇంటి వంక నడుస్తూ) మొనగాణ్ణనుకొన్నాడు, ఆయ్ గ్రుద్దులతోడేస్తాను కపర్దార్! (భార్యనుద్దేశించి) దీంతస్సగొయ్యా, దీని పని పట్టాలి. (నిష్క్రమించును)

చతుర్థాంకము

మొదటి రంగము

(కల్యాణి పెరటిబావివద్ద నీళ్లు చేదుకొనుచుండును. కిశోరుఁడు ప్రవేశించును.)

కిశో:—(నవ్వుచు) నీళ్ళు నేను చేదిపెట్టనా?

కల్యా:—అవసరము లేదు లెండి! మాచేత నౌను.

కిశో:—కోపమా?

కల్యా:—కవు లబద్ధమాడరు గాబోలు?

కిశో:—అవసరాన్నిబట్టి ఆడవచ్చునని అథార్టీలున్నవి. "వారిజాక్షు లందు వైవాహికములందు" వినలేదా యెప్పుడు. అందులో మొదటి మెట్టు మీ రే:

కల్యా:—అవి, మీరు రాసుకొన్న వేగా!

కిశో:—మీరంటే

కల్యా:—కవులు

కిశో:—కవులకు ప్రధానపరికరాలు మీరు. ఆడుది లేక కవి లేడు, కవిలేక ఆడుది లేదు. కవికి స్త్రీకి అవినాభావ సంబంధం. తెలుసునా?

కల్యా:—అబ్బ! ఏంమాటల్నేర్చారండీ! ఎందుకూ? ఆడుది ఏడవనా మీరు పొగడ్డానికేం.

కిశో:—కల్యాణీ! సౌందర్యాన్నుపాసించేవాడు కవి. ఆసౌందర్యానికాశ్రయం స్త్రీ. అట్లానే కవిత్వానికి నీవలాంటి దానివి నీవు నీవులేక నేనూ లేను నాకవిత్వమూ లేదు. నీవు నేను ఒకటి. అర్థమైందా?

కల్యా:—(సవ్యంగా) ఆహా! తేల్చారే చివరికి?

కిశో:—తేల్చేదేమున్నది. ఇది ముమ్మాటికి సత్యం.

కల్యా:—సత్యం పేరెత్తకండి. సత్యానికి మీకుచాలాయెడం.

కిశో:—అదెట్లా పీలవుతుంది. సౌందర్యమే స్త్రీ, స్త్రీయే సౌందర్యమన్నానా? ఆస్త్రీకి కవికి అవినాభావసంబంధమన్నానా? అప్పుడుకవి-కాంత ఒకటౌతారన్నానా! కాబట్టి కవికూడా సౌందర్యమవుతాడు, "Truth is beauty, beauty is truth" అన్నాడు టెనిసన్. ఇక సత్యం కవికిదూర మెట్లాతుంది?

కల్యా:—అబ్బా! ఏమి తప్పుకొంటారండి. మొన్న బావిదగ్గఱకలుస్తానని చేతిల్లో చేయివేసి పోయివచ్చారూ.

కిశో:—అందులో ఒక రహస్యముంది. వృద్ధిపొందుతూయున్న మన ప్రేమకున్నదే, మాధుర్యం రావాలంటే మధ్య ఒకరోజైనా ఒక పూటైనా యెడముండాలి. అతి సర్వత్రవర్జయేత్తన్నాడు.

కల్యా:—ఏమి మాటల్లెండి. అందుకే మీ కవుల్తో వేగలేమంటారు. మగవారెన్నైన చెబుతారు. అందులోకవులంటే ఇహా చెప్పాలీ.

కిశో:—నీవోహా కవయిత్రివి కారాదూ?

కల్యా:—అది మీరే చేయాలి.

కిశో:—చేయడమేమున్నది. కవి కావ్యాల్తో లోకాన్నెలాముగ్ధం చేస్తున్నాడో, నీవుకూడ సహజలావణ్య సుందరమూర్తితో లోకాన్నలా ముగ్ధం చేస్తున్నావు. పుట్టుకతోనే నీచూపుల్లో ఎన్నభావకావ్యాలు లేవు? అడుగడుగుక ఉత్పలమాల, నీనడకొక మత్తేభం, ముక్కుతో చంపకం; ఆహా! నీవొక

ఛందశ్శాస్త్రానివి. నీవొక సజీవ కావ్యానివి. పుష్పవనానివి. నీలోలేని దేది? కల్యాణీ! నాదృష్టికే ప్రపంచమంతా నీలోనే కనబడుతుంది. నీముందు కవులేవెఱ్ఱెత్తి తిరుగుతుంటే, ఇకనీకు కవిత్వమెందుకు? నీసాంగత్యంచేత నా కవిత్వానికి మెఱుగ్గూడా వచ్చింది. నీతోడు నమ్ము నామాట.

కల్యా:—అయితే! నేను ధన్యురాలన్న మాట?

కిశో:—ముమ్మాటికి.

కలా:—(విచారముతో) ఎందుకీ పాడుచక్కదనం, అడవి గాచిన వెన్నెల.

కిశో:—కాయవలసిన చోటనే కాస్తున్నది. కల్యాణీ! నీమగడు చావడమే నీకు మేలయింది. లేకుంటే ముసలివనములోకాసే దేగా యీ వెన్నెలంతా?

కల్యా:—ఆ నువ్వు నాకుశాశ్వతమా?

కిశో:—ఎందుకు కాదు?

కల్యా:—అయినా దొంగబ్రతుకే గదా!

కిశో:—నీకుదొంగబ్రతుకుగా నున్నదేమోగాని, నాకుమట్టుకు దొర బ్రతుకుగానేయున్నది. నేనుగడిపే ప్రతినిమిష మమృతభాజనము; తినే దమృతము; త్రాగేదమృతము. ప్రపంచమంతా ఆనందమయం. నీవల్ల నేను మధురకవినయ్యా. కల్యాణీ! ఒక్కొక్క మాఱున్నదే ఱెక్కలు కట్టుకొని నీమీద వాలాలనిపిస్తుంది.

కల్యా:—(స్మృతి నభినయించి) ఔవునుగానండీ! ఆకవిఅల్లారాశాడు, ఈకవి ఇల్లా రాశాడనడమేకాని ఒక్కమాఱైనా మీపద్యాలు వినిపించరు. నేను వినదగనా?

కిశో:—పద్యా : వినిపించేంత సమయమేది?

కల్యా:—ఏదేని ? ఒక్కటి మెల్లగా చదవండీ మాఅమ్మవాళ్లుగుడికి వెళ్లారువెండి ఇంతలోరారు.

కిశో:—(ఒక కాగితము తీసి) ఇవిగో నిన్ననే రాశా!

కల్యా:—ఎవరిమీదా?

కిశో:—నాకింకెవరిమీద రాయడానికి వస్తుంది? నీ మీదనే.

పాలకులై ప్రపంచ విభవంబునుజుఱ్ఱిన గొప్పవారి గో
రీలవిగో శ్మశానమునఁ బ్రేయసి వారిప్రశంసలెల్ల ని
ర్మూలములయ్యె, బొందివిడిపోవకముందు సుఖించువారిదే
మేలనుకొందు గాలము గమింతమురమ్ము కవుంగలింతలన్.

హృదయము శాంతిలేని బ్రతుకెందులకూరట జెందుమంచుబ
ల్కుదు రపవర్గవాదులు, తలోదరి! లాభముగానరాదు, నీ
పెదవులనుండి చిందిపడు పిన్ననినవ్వును తేనెమాటలో
మెదిపిన భుక్తిపాత్రను సమీపముసేయుము కోడిగూసెడిన్

కల్యా:—పద్యాలెల్లాయున్నవో కాని మనబోటివాండ్లకు పనికి వస్తవని మాత్రమర్థమైంది. మీరు చదవడంమాత్రం బాగా యున్నది,

కిశో:—బాగున్నదంటే! శ్రుతా! ఏమన్నానా!

కల్యా:—మా అన్నయ్యతో మా యింటికి రారాదుటండీ!ఒకరోజు హార్మనీమీద బాగా చదువుదురుగానీ! ఈపద్యాలు మాత్రం చదువకండి. మానాన్న కసలుగిట్టవు.

కిశో:—ఇప్పటి కావ్యాలున్నదే మీనాన్నగారికి గిట్టవంటే ఇవివెను

కటివారివంటి పిచ్చిరాతలు కావు అసలువాళ్ళు మూచ్ఛా బలాదూరు.

కల్యా:—ఏమో! వెనుకటివాళ్ళను నేనెఱుగను. ఇప్పటి వాళ్ళను నేనెఱుగను. నిన్నుతప్ప.

కిశో:—(నవ్వుచు) అదీ! నాఅదృష్టమే. నన్నుతప్ప నీవెవరినిఎఱుక్కుండా ఉండాలనేగా నాకోరిక.

కల్యా:—(యోచించి) ఏమో ఎఱుగనంటే! ఈయర్థంతీశారూ బలే బాగున్నది మీతోను.

కిశో:—అంటేకొప్పడకు కల్యాణీ! నీసౌందర్య కావ్యాల్లోనాకు నానార్థములు, సర్వాలంకారాలూ గోచరిస్తుయుంటవి. నానిస్సారజీవనలోకంలో నీవొక ఆనందకుసుమ వృష్టిని ఆబ్రహ్మా నీకుచితమైన కల్యాణీ! నామమే కూర్చాడు.

కల్యా:—ఆ! నాకల్యాణం కాటికిపోయింది. ప్రపంచానికి నేనొక ముచ్చిబొమ్మను, వంటింటియంత్రాన్ని (కన్నీరుపెట్టి) ఈపాటిరూపంకూడా లేకుండ చేయాలని ఇంటికి వచ్చిన ప్రతివ్యక్తి నా వెంట్రుకలుచూచి కళ్ళల్లో కారంపోసుకొనిపోతూ యుంటాడు. నా పాలిటిదేవుడు మాఅన్నయ్య అప్పుడిప్పుడని సమాధానాలు చెప్పి పంపుతూఉంటాడు. (కొంతతాళి) ఆనాడు నీకుగూడ నే నసహ్య మౌతాగాబోలు.

కిశో:—పిచ్చిదానా! రూపాన్ని ప్రేమించేవాడు కాముడు. పవిత్రప్రణయకామి రసికుడనబడతాడు, సౌందర్యము క్షణక్షణము వాడువాఱుతూఉంటుంది. దానికి చ్యుతికలదుగాని. ప్రణయానికిలేదు. అదివృద్ధిబొంది బ్రహ్మాండాన్ని మ్రింగుతుంది. దాన్ని

కొలిచేవాడేడి? దాని గర్భమున మహాపదార్థములు, త్రిలోకాలు నల్లపూసలై పోతవి. ఆ ప్రణయభిక్షకేనా కవితావీణ మ్రోయించడము. "గతించిన తప్పపాటులో ఇప్పటి నీ విలాసమొకెయించుక లేతగదా వయస్సునన్" అన్నాడు. ఫుమరు ఖయాము విడచిపోవలేక.

ప్రేయసీ! నీ విముగ్ధగంభీర భావ
గుంభితారంభ వీక్షణాంకుర శరంబు
మొన మొదలు గాగ ఆపుంఖముగ నెడంద
గ్రుచ్చుకొనిపోయె, వెడలించుకొనుట సున్న.

కల్యా:—నాకేమీ అర్థం కాలేదు. చివరికి సున్నా పెట్టారేమిటి, స్నేహానిక్కాదు గదా?

కిశో:—ఆరంభంలో నీ వాడిచూపు బాణమై నాహృదయములో దిగిపోయింది. అది యూడి రావడం వట్టిదని దీనిభావం.

కల్యా:—చూస్తే పద్యం, నడిస్తేపద్యం, పలికితేపద్యం. మా బ్రతుకంతా పద్యమేనా. ఆడవాళ్ళనిల్లా బజారు చేస్తున్నందుకు మీమీద దావా వేయవచ్చు ననుకుంటా.

కిశో:—దానికిశిక్ష మీదాస్య మాత్రం దేమో?

కల్యా:—(నవ్వి) మీరూ? ఎల్లకాల మూ సౌందర్య వర్ణన్లే రాయక పోతే స్త్రీస్వాతంత్ర్య మని ఒక్కనాటకం రాయరాదూ. వీళ్ళకు బుద్ధివస్తుందేమో?

కిశో:—రాతల్తో సంఘసంస్కరణ జరుగుతుందనుకొన్నావూ వట్టిది, బాగుపడ్డానికెన్ని గ్రంథాల్లేవు. చదివితే దానికి కాలమే దివ్యౌషధము.

కల్యా:—అందాకా మాగతి యింతే?

కిశో:—మనహాయామూలో సంస్కరణ కలగక పోవడమూ ఒకవిధం గా లాభమే అయినది.

కల్యా:—ఏమిలాభమేం?

కిశో:—నీవునాకు దక్కడమే?

కల్యా:—(విసుగుకొని) మాగోల మాది.

కిశో:—నాయుద్దేశం మంచిదంటూవా కాదంటూవా ?

కల్యా:—స్వేచ్ఛగా పెండ్లాడక పోయామూ ?

కిశో:—ఇది పెండ్లి కాదూ !

కల్యా:—(సిగ్గుతో) ఊ, ఊరుకోండి.

కిశో:—స్త్రీపురుషుల ప్రణయమాధుర్యానికి వివాహమొక విచ్ఛిత్తి దానిలో స్వేచ్ఛ లేదు. కోరికలీరికలెత్తవు. వారు ఱెక్కలేని పిట్టలు.

కల్యా:—మీమాటలు నాకు ఇప్పుడు వింతగానున్నవి.

కిశో:—ఈ చెలిమికి మేరయేదీ? ప్రేమపుష్ప మందులో అనుక్షణము మొగ్గవేయును. నా హృదయానికి నీవు రాణివి. నీసన్నిధి నే నొక చక్రవర్తిని.

కల్యా:—ప్రపంచ మామోదించవద్దుటండీ?

కిశో:—లోకముగ్రుడ్డిది, కుంటిది. దానికి వేయి నాలుకలు, వేయి నోళ్లు, నీతిలేదు, నియమము లేదు. నేడు తూర్పుగా రేపు త్తరంగా నది పరుగులెత్తుతుంది. దానికి హృదయములేదు. ముసలిగడియారము, నా ఆమోదానికి నా ఆత్మసాన బెట్టాయి. అది నీలో నిలిచిపోయినది. తుడిచివేయుట కెవరితరము.

(తెరలో)

ఓశేవ్ కల్యాణీ! పెరట్లోనే చచ్చేవుటే. ఇంకా నీనీళ్ళ నాశనం నూగా రావేమే!

కల్యా:—(ఉలికిపడి) అదిగో! మానాయనమ్మ కేకవేస్తున్నది. దీని పోరు పడలేకపోతూ ఉన్నాను. నిమిష మూరుకోదు, (గొంతెత్తి) వస్తున్నానే, ఎందుకట్లా అరుస్తావు.

కిశో:—నీకు బాడీగార్డన్నమాట.

కల్యా:—అంటే,

కిశో:—కాపలాబంట్రౌతు.

కల్యా:—బాగా చెప్పారు. (అని బిందెఎత్తుకొనలేమి నభినయించి) కాస్త బిందెఎత్తుతారూ?

కిశో:—(బిందెఎత్తి ముద్దుపెట్టుకొనును.)

కల్యా:—(నీళ్లుచల్లును.) నిష్క్రమించును

రెండవ రంగము

(బ్రహ్మశాస్త్రీగారు, రామచయ్యన్లు ఇంటిముందు అరుగుల మీద కూర్చుండియుందురు.)

రామ:—పాపం! కామశాస్త్రీగారి అల్లుడికి కాళ్ళు వాపుచూపినవట.

బ్రహ్మ:—(ఆతురతతో) ఏమిటి! మొన్న పెండ్లైన—

రామ:—ఆ. ఆ. పాఱుబోయినవాడు లెండి. పుట్టిన బిడ్డ ఎక్కడ సమర్తాడ్తుందోఅని తెచ్చికట్టాడు.

బ్రహ్మ:—ఏమిటీ! చెప్పరూ!

రామ:—మూలిగే నక్క తలమీద తాటికాయ పడ్డదని ఇందులో కేసులు, కోర్టులకు తిరగడం, నానాశోభగా యున్నదిలెండి.

బ్రహ్మ:— కేసేమిటి?

రామ:—ఎవడో గిట్టనివాడు, శారదాయాక్ట్ క్రింద అర్జీ పెట్టాడు.

బ్రహ్మ:—మన బ్రాహ్మలే ననుకుంటా?

రామ:—కామశాస్త్రి వట్టి దుర్మార్గుడులెండి, విరోధులకేం బోలెడుమంది.

బ్రహ్మ:—దుర్మార్గుడూ? పెద్దమనిషనే నాఊహ.

రామ:—వాడు కాల్చిన కొంపలెన్ని?

బ్రహ్మ:—నాకీ గొడవలన్ని పట్టవండీ! నేనేమో! నా కొంపేమో.

రామ:—నేనెఱుగనూ! మీ యోగ్యత చిరకాలంనుండి మీవంశం సదాచారాలకు నిలయం. మీతండ్రిగారు బ్రహ్మయజ్ఞం చేసిన రోజుల్లో నేను స్వయంగాచూచాను. వారిఔదార్యం, వారి యోగ్యత, వారి విగ్రహపుష్టి! సాక్షాత్ బ్రహ్మతేజస్సు ఆమొగాన తాండవిస్తూఉండేది.

(స్మృతినభినయించి) అడుగమఱచా! మన కల్యాణికి వెంట్రుక లెప్పుడు తీయించాలనుకొంటున్నారు.

బ్రహ్మ:—నాదేమి లేదు! మావాడిదే!

రామ:—వద్దంటాడా?

బ్రహ్మ:—వద్దంటేమాసేస్తామా? చదివించింది తెల్లచదువు కాదుటండీ!

రామ:—వీళ్ళతోనేమి గానండీ! రోజులు మంచివికావు. త్వరగా ఆ ముస్తామంతా పని కానియ్యండి. నిందలు, నిష్ఠురాలూ నూ! మళ్లా.

బ్రహ్మ:—ఈమధ్య నాభాగం నాకు రాసియ్యమని కాస్తతోకాడిం చాడులెండి. అది అటో ఇటో తేల్చి తరువాత,

రామ:—అంతవాడయ్యాడూ!

బ్రహ్మ:—కాల మలా ఏడుస్తున్నది. ఎంతవాడన్నా అవుతాడు.

రామ:—(తలయూచి) ఆ. హా! సంఘసంస్కరణవాదికదూ! తెలి సింది. ఆమాత్రం లేకపోతే ఎట్లా! ఒకమారు మాయింటికి వచ్చి అదీ, ఇదీ, మాట్లాడుతూ చల్లంగా సంస్కరణమం టూ సాగించాడు. ఉపన్యాసం కాస్త సాగనిచ్చి ఆ పాళంగా లంకించుకొని శాస్త్రవాదన్లోకిదింపి, ఎడాపెడా నాలుగు పెట్లు పెట్టా. వీరి తెలివితేటలు మాముందర సాగుతవటండీ; హ నుమంతుడిముందు కుప్పిగంతులనీ! దాన్తో గుక్కతిప్పకోలేక బయటపడ్డాడు.

బ్రహ్మ:—(సంతోషపడుచు) అయిందీ! అంతపని, అదీ!

రామ:—కాకపోతే! శంకరభాష్యంలో ఈ కుక్కకాట్లకు చెప్పు దెబ్బలు బోలె డన్ని.

బ్రహ్మ:—(సమ్మతిజూపుచు) మీ పాండిత్యం అబ్బో! జగద్విఖ్యా తం అలాంటిపరాభవాలు జరగాలండి. వీడికితోడు ఎవడో కిశోరుడట శూద్రముండాకొడుకు. ముంగలిజుట్టు, వాడు, వాడివాలకం, నాకరికాలిమంట నెత్తికెక్కుతుంది. కవిట, కవి (అని చిరాకుపడును.)

రామ:—ఆ, ఆ కిశోరుడి విషయమే చెప్పొచ్చా! వాడు నాతో మొన్నమొన్నటిదాకా పూర్వం కవులేలేరు. నేనొక్కణ్ణే స్వర్గం నుంచి ఊడిపడ్డానంటూ నీల్గాడు. వాడికెంతగర్వమో చూ చారు, వట్టి బడాయికోరు, కోతల్రాముడు వాడి ప్రవర్తనమే మీాబాగు లేదంటారు. మీా గుమ్మంలోకి రానియ్యకండీ.

బ్రహ్మ:—ఏదీ! నేనుండగా ఎన్నడూ రాలేదు. నూావాడు మీావా డు ఎక్కణ్ణో క్లబ్బులో అఘోరిస్తారట.

రామ:—మావాడితో చెప్పా! ఈవారమంతా ఇల్లుకదలనీయకుండా కాదంబరి వల్లె వేయిస్తూయున్నా.

బ్రహ్మ:—మంచిపని చేశారు. మా వెధవకు మీాచేత నేదమన్నా చెప్పించాను గాను.

రామ:—తెల్లకూతల రుచి మఱిగినవాడి కున్నదే అండీ, సంస్కృ తాంధ్ర భాషలంటే కన్నుకుట్టుతుంది. ఇంగ్లీషుబళ్ళల్లో పండి తులకు స్థానమెక్కడిది? బంట్రోతుకు తగ్గకుండా, డ్రిల్లుమాష్ట రుకు మించకుండ గిరిగీచిపెట్టారు.

బ్రహ్మ:—ఆ, వీళ్ళ మొహం. వీళ్ళేం తేడిచివా, పండితుడికీర్తి వీళ్ళకు వస్తుందటండీ, పాండిత్యానికి విలువేమిటి? శబ్దశాసనుడు. అతని కదుపాజ్ఞ లెక్కడిది.

శ్లో॥ అధిగత పరమార్థాన్ పండితాన్ మావమవస్థాః
స్తృణమితి లఘు లక్ష్మీర్నైవతాన్ సంరుణద్ధి
అభినవ మదలేఖా శ్యామగండ స్థలానాం
నభవతిబిసతంతుర్వారణం వారణానాం

అని భర్తృహరంత వా డభినందించాడు.

రామ:—చిత్రం. ఆ మహాత్ముడురాయని విషయమేమున్నది.

బ్రహ్మ:—[illegible] మ[illegible]యన్నవారూ! మనశాస్త్రాల్లో ఎంతెంతవిషయము న్నదండీ, కుంకలకు తెలియదుగాని?

రామ:—(భ[illegible]ఘనయించి) అయ్యో! అట్లాఅంటారేమిటి? ఈవాయువిమానాలు, ఈ యంత్రసామగ్రి, మెఱుపుదీపాలు ఒకటేమిటి. ఇప్పుడుమనంచూచే విచిత్రాలన్నీ పూర్వముండేవిసుమండీ? ఆవాఙ్మయమంతా జర్మనీవాళ్ళకు చిక్కిందట, ఆవెధవలకు మనవాండ్లు పెట్టిందే ఈభిక్ష.

బ్రహ్మ:—సంస్కృతం వాళ్ళ కేలాగొచ్చిందండి?

రామ:—అహో! మహాపండితులై పోయారు,

బ్రహ్మ:—(వింతపడుచు) హాయి! హాయ్! ఇదంతా రాసిపెట్టారూ ఋషులు శాస్త్రాల్లో.

రామ:—ఒకసారి పూర్వంఆంజనేయస్వామివారు సీతాన్వేషణార్థమై సువేలాద్రి నెక్కి ఒక్కమారు వాలచాలనంచేశారట. ఆ వేగానికి ముల్లోకా లాకులమ్మైపోయినవట. ఆకుదుపిప్పటికి అక్కడక్కడ కనపడుతూయుంటుందిగా పేపర్లలో చూడలేదుటండీ! బీహారు, క్వెట్టా! గ్వెట్టా నాశనమైందని.

బ్రహ్మ:—(ముక్కునవ్రేలునిల్పి) మహానుభావుడు సుమండీ! స్వామివారు.

రామ:—ఏమిటలా సెలవిస్తారు. అఖండకవీశ్వరుడు గదూనవవ్యాకరణ పండితుడు.

బ్రహ్మ:—ఈ వెధవలంతా! భూగర్భశాస్త్రజ్ఞులమని తెగనీల్గుతారూ ఇదా రహస్యం.

రామ:—వీళ్ళ పిండాకూడు.

బ్రహ్మ:—అయితే మన ప్రాంతాలక్కూడా యీకుదుపు వస్తుం దంటారూ.

రామ:—(అసమ్మతితో చేయి యూచుచు) రాకు. రామ. క్వెట్టా అంటే అక్కడ రామాలయమా ? ఆంజనేయాలయమా ? మ్లేచ్ఛరాజ్యం, విన్నారూ పూర్వం గరుత్మంతుడు తల్లి దా స్యాన్నిగడానికి అమృత హరణార్థమై వెళ్ళవలసి వచ్చిం దట. అప్పుడా మహానుభావుడికి ఆకలైందట. కశ్యపబ్రహ్మ యున్నాడే కుమారుని కరుణించి నాయనా సముద్రాల్లో నిషా దులున్నారు. వారి నాహారించి వెళ్ళమంటూ, అందులో బ్రాహ్మడున్నాడు అతన్నిమట్టుకు ముట్టుకోవద్దని శాసించాట్ట. చూచారూ! ఏ కష్టాలు వచ్చినా మ్లేచ్ఛముండాకొడుకులకే సుమండీ ?

బ్రహ్మ:—అది, అదీ? బ్రహ్మానందమైంది.

రామ:—(లేచి వెళ్లుచూ) నేనికవస్తా! అమ్మాయికి శీఘ్రంగా వపనం......

బ్రహ్మ:—ఆ, ఆ. (నమస్కరించును.)

(నిష్క్రమించును.)

మూడవ రంగము

(కల్యాణి పసిబిడ్డను పొత్తుల్లో నుంచుకొని శ్యామలతో ప్రవేశించును.)

శ్యా:—(పొత్తులలోని బిడ్డను చూస్తూ కన్నీటితో) వదినా! నాకొ డుకును ప్రాణాలతో పారవేస్తావా? వదినా! ఏడుస్తున్నాడు.

వదినా! ఏడవడానికూడా హక్కులేదుకదూ? వదినా నా తండ్రికి అబ్బో! ఈచేతుల్తో అద్వానాన (అనివణుకుచుండును)

శ్యామ:—(కల్యాణిని కౌగిటపట్టుకొని) ఏడవకు. (పిల్లవానినిచూచి) నాయనా! ఈ చక్కదన మడవిపాలు చేసుకుంటున్నాము. బ్రతుకనిచ్చె ఘాతకుడని, ఈశ్వరుడు నీకెంత చక్కదనమిచ్చాడురా! తండ్రీ!

కల్యా:—వదినా! లోకంలో పుట్టే పిల్లల్లాంటివాడు కాడూ? నాకొడుకు? హాబాబుల్ని రక్షించేవారే లేరూ వదినా! నాకడుపులో కత్తులు దూసుకొని పోతూయున్నవి. ఫిరంగులు ప్రేల్తున్నవి.

శ్యామ:—అమ్మా! నీవు పుత్రప్రేమచేత మన రహస్యం మఱచి పోతున్నావు. పిల్లవానికి వచ్చిన పరవాలేదు. ఏతల్లైనా! నా భాగ్యమూ అంటూ పెంచుకొంటుంది. అమ్మా! ఏడవకు.

కల్యా:—నిజమూ? వదినా! నిజమూ! నాకొడుక్కు బ్రతికే రాత యున్నదంటావ్రా వదినా! ఈ రాళ్ళమీద నావెన్నముద్ద నుంచుతావ్రా?

శ్యామ:—(పిల్లవానిని బలవంతంగా యెత్తికొని) ఏడవకు! నాయనా! ఏడువకు

'ఊరుం బేరును లేక యే గగనమందో లీనమైయున్న ఆ
త్మారాము న్నిను రక్తమాంసయుత కుంభంబందు బంధించి ని
స్సారంబైన మనుష్య మండల నివాసప్రాప్తి కల్పించి నా
డేరాజో! అతడే సమర్థుడగునోయీ ముక్తినీకీయగన్.

ఆ భగవంతుడు మాకన్నా నీయకూడదా నీలాంటి కొడుకును సంసారముచేస్తున్న మాకులేని సంతానం కల్యాణీ! నీకిచ్చి

యపవాదు మోయించి, అడవి కర్పిస్తూ ఎంతచుప్పాతితనం చూపించాడే! అమ్మా!

స్త్రీ:—వదినా! నాకొడుకును విడచి నన్నొక్కదాన్నే తీసుకొపో తావు గాబోలు. ఆ. ఆ! నేనురాను. నా చిట్టితండ్రితో వుంటా. మా నాన్నను విడువను. చంపు చంపి (స్మృతినభిన యించి) ఎన్నటూ మొగుడి మొగమెఱుగని వెంకటేశ్వర్లు గారి కోడలు కొడుకును గంటే! బ్రహ్మాండమైన యుత్సవా లూ, ముద్దులు, ముచ్చట్లు, గంతులు, గల్లంతులా! వదినా! నా కొడుక్కా మూతివిఱుపులు, ముక్కువిఱుపులా వదినా! నీకూ కూడ! నీకూ కూడ నాతండ్రిమీద ద్వేషమే. మా అన్న య్యా, మానాన్న ముద్దులాడ దగడూ? తగడూ?

శ్యామ:—కల్యాణీ! పుత్రప్రేమచేత నీ వేమేమో అంటున్నావు. అప్ర తిష్ఠ కేడుస్తున్నాముగాని అమ్మా! ఎంత సంతోషించేవాళ్ళ మో! అమ్మా! ఇకనీవు కాస్తగుండె నిబ్బరం చేసుకోవాలె. తెల్లవారవస్తుంది.

—నేనొక్కదాన్నే! అమ్మబాబో! ఒంటరిగానాతండ్రికిపాలో ఎవరిస్తారూ. మిణుకు మిణుకుమను నాచిట్టితండ్రిప్రాణం యే క్రూరజంతు గర్భాన మలగిపోతుందో వదినా (వికారంగా మిన్నుచూస్తూ) అమ్మయ్యో! అదిగో రాక్షససంఘం నాకడు పుచిచ్చుమీద పంక్తిసూర్తు యున్నది. (ఆొమ్మకొట్టుకొని) అయ్యో! వేయినోళ్ళతో, వేయినాల్కలతో వదినా! ఘో రము! ఘోరము! యీ సంఘానికి నాశనం రాదూ; ఎప్పుడు;

ఎప్పుడు; ఇంకెప్పుడు (తాళి) ... రాని! పాషాణహృదయులు, స్వార్థపరులు (భయపడుచు వెనుకకు నడచి) అదిగో! నాస్వర్గాన్ని నాముక్తిని, ఈపుట్టుపేదను, నాతెలిచాటు కొడుకును, కరకర నమలి చప్పరించు రాక్షససంఘం. అదిగో ఆ యుక్కురథాన్ని వాయువేగాన దొర్లించుచున్నారు. పసిబిడ్డల ప్రాణాలారతులు. వితంతువుల గుండెలు గుగ్గిలాలు ఒహాో! (కన్నులు మూసికొని) అదృశ్యం కన్నులుబాడి పోతు ఉన్నవి.

యవనిక పడును.

సమాప్తము.

